

ZBORNİK ZNANSTVENIH RAZPRAV

2012

LETNIK LXXII

Zbornik znanstvenih razprav
Letnik 72 (2012) / Volume 72 (2012)
Oktober 2012 / October 2012

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons
Priznanje avtorstva-Brez predelav 4.0 Mednarodna.
This work is licensed under a Creative Commons Attri-
bution-NoDerivatives 4.0 International License.

Več na spletni strani: / For further information
visit: <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

*Dr. Albin Igličar**

Sodstvo kot družbeni podsistem in javnost

1. Sodstvo kot socialni sistem

1.1. Sodno odločanje in sodni postopki z vidika sistemske teorije družbe

Sodobna sistemska teorija družbe trdi, da so postopki »pravzaprav socialni sistemi, ki opravljajo določeno funkcijo, namreč izdelati obvezno odločitev, in so zato vnaprej omejeni v svojem trajanju.«¹ Navedena teorija na splošno pojasnjuje stališče, da pravne norme stabilizirajo družbeni sistem s tem, ko generalizirajo pričakovana ravnanja udeležencev v družbenih procesih. Na ta način zmanjšujejo raznolikost dejanskega življenja in zagotavljajo varnost družbenih odnosov.

Pozitivizacija prava je spremljana z nevarnostjo politične samovolje in zlorabe oblasti, vendar takšno nevarnost zmanjšuje pravna država. V njej so določena ne le pravila za sprejemanje pravnih pravil, temveč tudi načela, kakšna pravna pravila je sploh dopustno sprejemati. S tem je omejen prostor za poslance oziroma konkretne zakonodajalce, težišče pravnega delovanja pa se prenaša na zakonodajne, sodne in upravne postopke. Zaradi raznolikosti družbe in diferenciacije družbenih odnosov se vse bolj povečuje pomen odločitev, izraženih v (konkretnih) pravnih normah, ki jih sprejemajo sodišča.² Vedno je izvrševanje

* Redni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani; albin.iglicar@pf.uni-lj.si.

¹ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992), str. 53.

² Podobno Luhmann: »[...] judge-made law can be much more important in many areas than statute law!« (Luhmann, LAW AS A SOCIAL SYSTEM (2004), str. 281) ali Zobec: »Kaj v resnici po-

sodne funkcije družbena dejavnost, pri kateri poteka odločanje o bistvenih in temeljnih vrednotah osebnosti človeka.³

Bistvo pravno reguliranih postopkov je v njihovi družbeni sistemski naravi. Za sistem je značilno, da zajame le določen izsek stvarnosti in zato omogoča le omejeno število človekovih ravnanj. Pravne postopke je torej mogoče obravnavati kot socialne sisteme, katerih funkcija je sprejemanje obveznih odločitev. Zato postopki zmanjšujejo zapletenost vsakdanjih družbenih odnosov na tri načine: s časovno omejenim trajanjem, z vsebinsko diferenciacijo (kazenski, pravdni, upravni, zakonodajni postopek ...) in s specificiranjem vlog udeležencev v postopkih (tožnik, toženec, stranka, poslanec).

Vsak udeleženec v postopku mora imeti možnost, da izrazi svoje zahteve, predloge in tudi nestrinjanja. To lahko počne samo na načine, ki so določeni s pravili postopka. Strukturo postopka določajo splošne pravne norme, ki veljajo za vsakokraten potek posameznega postopka. Postopki so torej organizirani, saj so dejanja v postopku v funkciji, ki je določena z osnovnim namenom postopkov.

Funkcija pravno reguliranih postopkov je v avtonomiji procesov odločanja in absorpciji negotovosti. To je doseženo zlasti z ločevanjem vlog v postopku od vlog v okolici postopka.⁴ Pri tem avtonomija postopka in selektivnost komunikacij, ki vodita do odločitve, pogojujeta še konkurenčnost in kontradiktornost vlog.

V postopku kot sistemu se potencirano izvaja selekcioniranje informacij iz okoliških sistemov. Postopek kot sistem »vsrka« vase samo tiste vidike stvarnosti, ki so pomembni za odločitev, ki bo sprejeta v sistemu.⁵

Na primer, pri odločanju v kazenskem postopku o kaznivem dejanju umora, kazenski odgovornosti in kazni je seveda v stvarnosti vsak umor storjen na svoj način, storilci so lahko moški ali ženske, starejši ali mlajši ljudje, bogati ali revni, izobraženi ali neizobraženi, storilci so različnih narodnosti, različnih veroizpovedi ali prepričanj itd., vendar pravni postopek kot sistem zajame iz okolice (v osnovi) le informacijo, ki jo zahteva Kazenski zakonik: »Kdor komu vzame življenje [...].« Vse druge okoliščine so v izhodišču zanemarjene oziroma odmišljene (abstrahirane), ker jih sistem za temeljno odločitev ne potrebuje.

menijo v predpisu zapisane besede, pove namreč šele sodišče, ko iz besede (ki je do tedaj samo votel pojem in mrtev pravni skelet) naredi 'meso' (mu vdahne oprijemljivo vsebino).« (Zobec, Indeks zaupanja, v: Pravna praksa 30 (2011) 30-31, str. 3)

³ Trajković, SUD (1975), str. 135.

⁴ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992), str. 58.

⁵ »S tem, ko se s selektivnimi koraki izvaja absorbcija negotovosti, je dosežen smisel postopka in zadovoljena potreba, da se potegne meja nasproti zunanjim informacijam, ki niso del postopka, ter zagotovi določena avtonomija v procesu odločanja.« Prav tam, str. 57.

Podobno deluje postopek kot sistem na primer pri odločanju o kaznivem dejanju tatvine. Spet so tatovi različni glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj itd., vendar bo postopek – kot sistem – zajel iz okolice le informacijo, ki pove: »Kdor vzame komu tujo premično stvar, da bi si jo protipravno prilastil [...]«,⁶ druge okoliščine pa odmisli oziroma selekcionira. V praktičnem delovanju pravosodja bodo dejanski vidiki primera upoštevani – govorjeno z jezikom sistemske teorije – kot »kontingenca«, kot naključnosti oziroma – govorjeno s pravnim jezikom – kot olajševalne in oteževalne okoliščine.

Sodelovanje v postopku je pogojeno s tremi okoliščinami: z obstojem lastnega interesa, z gotovostjo, da bo neka odločitev sprejeta, in z negotovostjo, kakšna bo vsebina te odločitve.

Navedene okoliščine vodijo tudi k legitimnosti odločitve. Avtonomni pravni postopki, ob možnosti zainteresiranih, da v njih sodelujejo, zagotavljajo legitimnost odločitev. Predpostavka nakazane legitimnosti je seveda soglasje protagonistov k temeljnemu pravilu teh postopkov.

Pri sodnem postopku Luhmann najprej poudarja njegovo selektivno funkcijo (*Ausdifferenzierung*). Selektivni procesi sprejemanja in obdelave informacij iz okolice pomenijo filtriranje dejanskih življenjskih procesov zgolj na pravno relevantna dejstva. To so pač okoliščine, na katere pravni sistem veže nastanek, spremembo ali prenehanje pravnega razmerja. Poleg tega se funkcija izdvajanja – selekcije – kaže v ločevanju vlog udeležencev v postopku od njihovih družbenih vlog zunaj sodnega postopka. To velja za vloge tožnika, priče, toženca itd. in še posebej za vlogo sodnika. Le-tega je treba »razbremeniti vplivov drugih vlog, ki bi ga kot člana določene družine ali pripadnika določenega družbenega sloja, določene cerkve ali sekte, politične stranke, kluba, stanovanjske četrti itd. lahko motivirali, da bi odločal na določen način«.⁷

Pravno regulirani sodni postopki se odlikujejo po svoji avtonomiji. Ta omogoča redukcijo kompleksne stvarnosti, tako da se dejstva odbirajo glede na splošne pravne norme in tudi norme se odbirajo in interpretirajo glede na dejstva konkretnega primera.⁸ Zato sodni postopki razlikujejo med pravnimi in dejanskimi vprašanji. Avtonomija sodnih postopkov, ki vodi do velike samostojnosti pri odločanju, je v moderni družbi ogrožena s podrobnim zakonskim programiranjem odločanja, v tradicionalni družbi pa je bila omejena z močjo formalnih dokazov, rituali, prisegami ipd.

⁶ Prvi odstavek 204. člena Kazenskega zakonika (KZ-1, Ur. l. RS, št. 50/2012 – UPB2).

⁷ Luhmann, *LEGITIMACIJA* (1992), str. 71.

⁸ V slovenski pravni znanosti je na te vidike sodniškega odločanja posebej opozoril Pavčnik, zlasti v: *ARGUMENTACIJA V PRAVU* (2004).

S systemskega vidika je mogoče opazovati tudi vse odnose med udeleženci sodnih postopkov. Igralci ključnih vlog v sodnih postopkih vzpostavljajo dokaj trajna razmerja, kar vodi v poseben sistem stikov, v katerem se dolgoročno izenaučujejo »uspehi in porazi« nasprotnih strank. Zato: »Celota kontaktov, ne le posamezna epizoda, dobi naravo socialnega sistema, ki z lastnim normativnim redom upravlja ravnanje v sistemu.«⁹

V tem sistemu medsebojnih odnosov vsak udeleženec s prevzemom svoje vloge pričakuje od tistih udeležencev, ki imajo komplementarne vloge, določeno ravnanje. Vsaka vloga je torej odvisna od komplementarnega ravnanja drugih nosilcev vlog, ki se jim vnaprej normativno predvidi določeno ravnanje. Systemska teorija to dejstvo poimenuje kot »prevzemanje vlog«, kar zahteva tudi življenje v vlogo drugega.

Pripravljenost za sprejem sodne odločitve se povečuje s sodelovanjem v procesu njenega nastajanja. Sodelovanje v postopku zagotavlja, da je tudi odločitev, ki je v tem postopku sprejeta, šteta za legitimno. V navedenem procesu pa morajo biti akterji dosledni v prikazovanju samega sebe (samoprikaz) in svoje vloge od začetka do konca postopka. Enako morajo udeleženci postopkov ostajati v okvirih »dopuščenih konfliktov«, drug drugemu priznavati vlogo stranke v postopku¹⁰ in se podrežati določenim pravilom ravnanja. Tako se postopek integrira v sistem,¹¹ k čemur še dodatno prispevata generalizacija konfliktov na eni strani in diferenciacija vlog na drugi strani.

Podobno družbeno funkcijo ima postopek tudi za »porazeno« stranko, saj »[...] se nezadovoljstvo specifikira in protest absorbira.«¹² Izločanje subjekta, ki je značilno za Luhmannovo systemsko teorijo, se na področju sodnih postopkov kaže v stališču, da se adresat sodne odločitve izolira kot potencialni izvor problemov, tako da družba postane neodvisna od njegovega soglašanja s to odločitvijo ali nasprotovanju le-tej. Tisti, ki v postopku ne sodelujejo kot stranka, pa imajo možnost spremljati postopek, skladno z načelom javnosti, neposredno v sodni dvorani ali prek sredstev javnega obveščanja.

S tem sodni postopki izpolnjujejo tudi simbolno ekspresivno funkcijo in delujejo v smeri družbene integracije; z obrazložitvijo sodb obenem reducirajo kritiko sodbe in omejujejo maloštevilne mogoče izvore napak na kontrolabilne vidike. V funkciji ohranjanja strukture sistema je še načelo sodnikove nepristran-

⁹ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992), str. 79.

¹⁰ »Vsaka stranka prizna drugi, da se nasproti njej obnaša kot nasprotnik, ne da bi to imelo kakšen vpliv na razrešitev konflikta. V tem smislu je načelo enakosti strank bistveno načelo postopka.« Prav tam, str. 99.

¹¹ Prav tam, str. 100.

¹² Prav tam, str. 108.

skosti, ki »razmeji odgovornost, izključi alternative, eliminira kritiko in na ta način podpira tisto redukcijo kompleksnosti v procesu odločanja, pri katerem so sodelovali – na svojo srečo ali nesrečo – tudi drugi udeleženci postopka.«¹³

Podoben tok razmišljanja razvija systemska teorija v sociologiji prava še pri drugih pravno reguliranih postopkih (volilni, zakonodajni, upravni). Ob tem opozarja na posebnosti pozitivizacije prava v moderni dobi v obliki ustaljenega in organiziranega procesa sprejemanja pravnih odločitev. Namesto moralnih, zgodovinskih ali »naravnih« temeljev pravno urejanje vedno bolj kompleksnih družbenih odnosov uporabi postopke za osnovo svoje legitimnosti. Družbena funkcija prava v socialnem sistemu pa se osredotoči na fiksiranje pričakovanj, ki so časovno, stvarno in socialno generalizirana.¹⁴

Ob dopolnjevanju systemske teorije Habermas izpostavlja povezavo prava, demokracije in legitimnosti.¹⁵ Legitimnost je vezana na uzakonjene postopke odločanja (seveda tudi v sodstvu) in na moralno osnovo pravnih norm. Ob takšnih povezavah se v moderni družbi vzpostavlja socialna integracija ter razmerje med svetom dejstev in veljavnostjo pravnih norm.¹⁶ Ti dve okoliščini – dejstva in norme – se stalno srečujeta tudi v procesu sodnega odločanja.¹⁷

1.2. Družbene funkcije sodstva

Konkretna podoba pravosodnih institucij v neki globalni družbi je odvisna od vrste okoliščin. Med najpomembnejše lahko uvrstimo razredno sestavo družbe, obliko političnega režima, večjo ali manjšo demokratično tradicijo, splošno kulturno in civilizacijsko stopnjo, razčlenjenost in razvojno stopnjo pravnega sistema itd.

Raziskovalci sodstva ugotavljajo, da so ureditev sodstva in sodni postopki bolj kot od družbenoekonomske ureditve države odvisni od strukture pravnega sistema. Tako se na primer formalni postopek sodnega odločanja ni bistveno razlikoval med neko socialistično in neko kapitalistično državo,¹⁸ medtem ko lahko obstajajo bistvene razlike v sodnem postopku med dvema pravnima sistemoma znotraj dveh držav z isto – kapitalistično – družbenoekonomsko ureditvijo.¹⁹

¹³ Prav tam, str. 123.

¹⁴ Prav tam, str. 132.

¹⁵ Vehovar, SODSTVO NA SLOVENSKEM (2001), str. 92.

¹⁶ Habermas, BETWEEN FACTS AND NORMS (1996), str. 34.

¹⁷ Primerjaj misel B. M. Zupančiča: »Sodno preverjanje pretvarja virtualnost človekovih pravic v nekaj realnega.« Zupančič, PRVA OD SUHIH KRAV (2009), str. 25.

¹⁸ Na primer postopek sodnega odločanja v nekdanji SFR Jugoslaviji in ZR Nemčiji.

¹⁹ Na primer postopek sodnega odločanja v Franciji in Veliki Britaniji.

Bistvene razlike v ureditvi sodstva in sodnem postopku namreč obstajajo med evropskim kontinentalnim pravnim sistemom in pravnim sistemom *common law*.²⁰

Na podobo organiziranosti sodstva vpliva tudi hierarhični ali paritetni model organizacije državne oblasti. Prvi pogojuje podobo sodstva v kontinentalni Evropi, drugi pa v Angliji in potem v državah, ki so prevzele prvi ali drugi model. V prvem se je uveljavila vloga šolanega poklicnega sodnika, v drugem pa višja stopnja laičnosti izvajalcev sodne oblasti (mirovni sodniki, klasična porota). V prvem je sodstvo bolj hierarhično organizirano, v drugem pa je bolj decentralizirano z vseobsegajočimi pristojnostmi prvostopenjskih sodišč.²¹ V prvem modelu je postopek sodnega odločanja izrazito stopnjevit in zakonsko reguliran, v drugem pa osredotočen okrog glavne obravnave z več postopkovne diskrecije in odločilno vlogo sodnika pri postavljanju pravnih norm.²²

Osnovna socialna funkcija sodstva je reševanje konfliktov med pravnimi subjekti. Pravosodne institucije so sicer po eni strani najbolj zapleten in najdražji mehanizem za izvajanje te družbene dejavnosti, toda na drugi strani ravno sodstvo zagotavlja racionalnost in predvidljivost reševanja konfliktov. S takšnim delovanjem vnaša sodstvo relativno stabilnost in varnost v družbene odnose. Pri tem tako rekoč vsaka sodna odločitev preprečuje anarhijo, ko tehta med ustaljenimi rešitvami in družbenimi spremembami.²³ Funkcija reševanja konfliktov je posebej poudarjena v državi, ki dopušča veliko aktivnost civilne družbe in široko polje pogodbene svobode (reaktivna država), medtem ko je v tako imenovani aktivistični državi bolj v ospredju izvajanje državne politike. Zato je v prvem primeru bolj v ospredju kontradiktorni oziroma akuzatorni model (kazenskega) sodnega postopka, v drugem pa inkvizitorni model postopka. Pri reaktivni državi so bolj pomembne norme procesnega prava, pri aktivistični državi pa norme materialnega prava, itd.²⁴

V ustavnem sistemu delitve oblasti pa sodstvo tudi preprečuje »tiranijo državnih uradnikov ali specifičnih partikularnih interesov tistih akterjev, ki imajo dostop do oblasti«. ²⁵ Ob praktičnem zlitju zakonodajne in izvršilne oblasti²⁶

²⁰ Damaška, LICA PRAVOSUDA (2008), str. 7.

²¹ Prav tam, str. 48.

²² Prim.: »Indeed, judges created the common law.« Aharon, THE JUDGE IN A DEMOCRACY (2006), str. 10.

²³ Prim.: »The judge must balance the need for change with the need for stability. [...] Stability without change is degeneration. Change without stability is anarchy.« Prav tam, str. 11.

²⁴ Damaška, LICA PRAVOSUDA (2008).

²⁵ Vehovar, SODSTVO NA SLOVENSKEM (2001), str. 96.

²⁶ »V parlamentarnem sistemu zakonodajna in izvršilna oblast izhajata iz iste politične osnove, zato med njima gre bolj samo za delitev funkcij. Poleg tega se v sodobni družbi pojavlja vrsta

postajata vse bolj pomembni neodvisnost in samostojnost sodne veje državne oblasti. V poliarhičnem političnem sistemu²⁷ sodstvo omogoča načrtovano, v prihodnost usmerjeno delovanje subjektov, saj zagotavlja potrebno stabilnost in strateško delovanje posameznih akterjev.²⁸ S tem si – ob načelu vladavine prava – pridobi družbeno zaupanje in legitimnost oziroma tako imenovani socialni kapital. To pa po drugi strani zahteva tudi visoko stopnjo odgovornosti sodnega sistema in njegovo odzivnost na zahteve družbenega okolja.

V kontinentalnem sodnem postopku se išče rešitev konflikta na osnovi vnaprej postavljenih splošnih in abstraktnih pravnih norm ter relevantnih dejstev. Pri tem je jasno izvedena delitev na tiste udeležence postopka, ki odločajo, in na tiste, ki jim je odločitev namenjena.²⁹ Temeljna družbena funkcija sodnih procesov pri tem ni iskanje resnice – to je naloga znanosti – temveč razrešitev konflikta. Odprava konflikta je v družbenem prostoru sprejeta za legitimno prav zato, ker je bila dosežena po avtonomni, vendar institucionalizirani pravni proceduri. Pri tem ima v anglosaškem sistemu oziroma ob ideologiji *laissez faire* sodnik bolj pasivno vlogo, medtem ko v kontinentalnem pravnem sistemu in ob ideologiji intervencijske države sodno odločanje predpostavlja bolj aktivnega sodnika.³⁰

Institucionalizacija konfliktov povzroči njihovo specifikacijo in generalizacijo. V evolutivnem spreminjanju globalne družbe pomeni pravna institucionalizacija procesov reševanja konfliktov okvir za dopustne konflikte. Pomirjanje in odprava konfliktov v sodnih postopkih temeljita na diferenciaciji vlog, ki se pojavljajo v sodnem sistemu, in medsebojnem priznavanju teh vlog. Pri tem poteka iskanje rešitev na temelju pravnih norm in dejstev, ki so za uporabo vnaprej postavljenih norm pomembna. Zato družboslovci ugotavljajo, da so za sodni postopek relevantne samo tiste informacije, ki so predvidene v programu

organov, ki jih težko uvrstimo v eno izmed klasičnih treh vej oblasti kot so ustavno sodišče, volilna komisija, računsko sodišče, agencije ipd. Ob horizontalni nastopa še vertikalna delitev oblasti med centralno državo in lokalnimi skupnostmi itd.« Šturm, Nove oblike delitve oblasti, v: Javna uprava 33 (1997) 1.

²⁷ Poliarhija – vladavina več oziroma mnogih oseb. Poliarhija je pravzaprav drug izraz za demokracijo (nasprotje monarhije). Teorijo poliarhije je razvil zlasti Robert Dahl, ki navaja naslednje sestavine poliarhičnega političnega sistema: svoboda izražanja, volilna pravica, svoboda ustanavljanja in pridruženja organizacijam, dostopnost javnih služb, pravica političnih voditeljev, da se potegujejo za podporo oziroma glasove volilcev, pluralizem množičnih medijev, svobodne in poštene volitve, odvisnost vladnih politik od volje volilcev (Dahl, POLYARCHY (1971)).

²⁸ Prim. stališče, da je »sodni sistem institucionalen in normativni temelj stabilizacije delovnjanskega okvira modernih visokokompleksnih družb, s tem pa tudi eden od ključnih pogojev njihovega obstoja in nadaljnega razvoja«. Vehovar, SODSTVO NA SLOVENSKEM (2001), str. 103.

²⁹ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992).

³⁰ Damaška, LICA PRAVOSUĐA (2008), str. 176.

odločanja.³¹ Odločanje na temelju selekcioniranih informacij in splošnih ter abstraktnih pravnih norm je v tako imenovanih civiliziranih družbah zamenjalo samopomoč in samoobrambo, značilno za tako imenovane primitivne družbe.

Udeleženci sodnih postopkov zato večinoma sprejemajo tudi tiste sodne odločitve, ki so zanje neugodne. To je posledica specifičnega sistema družbenih odnosov, ki se oblikujejo v zvezi s sodnimi postopki. Akterji omenjenih procedur ob odnosih nasprotovanja in konfliktnih odnosih praviloma vzpostavljajo tudi svojske odnose prilagajanja (adaptacije, akomodacije), zlasti v podobi toleriranja, pomirjanja in kompromisov. Kompromisni odnosi se pojavljajo zlasti v daljšem obdobju, ko se »uspehi in porazi« v sodnih postopkih porazdeljujejo med udeležence sporov. To pa utrjuje legitimizacijsko funkcijo sodstva in krepi njegovo ekspresivno pozicijo v celotnem družbenem sistemu.

Posebnost odnosov, ki se pojavljajo v sodnih postopkih, je v njihovi visoki stopnji institucionaliziranosti. Ta je zamenjala spontane družbene odnose, ki so prek nedržavne sodne funkcije integrirali predindustrijske družbe. V državno organiziranem sodstvu pa so vloge udeležencev reducirane z vidika cilja postopka, to je s sprejemom sodne odločitve. Čeprav je torej vloge treba izpeljati v skladu s pravno-normativnimi okviri, pa imajo udeleženci toliko svobode, da lahko vsakdo prikaže svoje videnje in razumevanje določenega primera in dogodkov ter okoliščin, ki so relevantni za sprejem odločitve. Tako se v državno organiziranem sodstvu vendarle ohranja nekaj spontanosti, kjer je ob igranju različnih vlog udeležencev v sodnih postopkih določen prostor, ki ga z lastnim »jazom« lahko napolnjujejo subjekti v postopku.³² To pa v povprečju povečuje tudi subjektivno in internalizirano sprejemljivost sodnega reševanja sporov.

Institucionalizirani volilni, parlamentarni, upravni in sodni postopki legitimirajo obstoječi politični sistem. Vsi procesi ustvarjanja in uporabe prava oziroma sprejemanja splošnih in posamičnih pravnih odločitev delujejo kot legitimacijski mehanizem, ki utemeljuje te odločitve ter jim podeljuje družbeno sprejemljivost.³³ Tak je tudi namen pravil, ki dajejo pooblastila za delovanje sodišč pri opredeljevanju pogojev in mej veljavnosti sodnih odločitev.³⁴ S tem se pravosodje kot dejavni del vključuje v pravni sistem. Pravni sistem kot celota pa se pojavlja kot sredstvo družbenega nadzora.³⁵ V tej družbeni funkciji nastopata pravosodje in pravni sistem z značilnostmi homeostatičnega mehanizma.

³¹ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992).

³² Prim. Burton, JUDGING IN GOOD FAITH (1992).

³³ Luhmann, LEGITIMACIJA (1992).

³⁴ Hart, KONCEPT PRAVA (1994).

³⁵ Prav tam.

V družbene odnose vnašata – ob že omenjeni stabilnosti in predvidljivosti – tudi okvire za družbene spremembe, ki jih še prenese obstoječi družbeni red.

Na drugi strani pa kvalitativne družbene spremembe, ki jih izzovejo procesi zunaj pravne sfere, zahtevajo premike tudi v pravni nadstavbi in posledično tudi v novi ureditvi pravosodja. Tako sodišče kot zakonodajno telo sta namreč tudi sama stvaritev prava. Hart s tem v zvezi opozarja, da se sodišče ali zakonodajno telo lahko konstituira le pod pogojem, da obstajajo zakoni, ki dajejo ljudem pooblastilo za vodenje sodnih razprav ali uvajanje novih zakonov.³⁶

Sodna funkcija seveda ni končana z odločitvijo v sodni dvorani. Za prenos idejne miselne tvorbe (sodbe) v stvarnost družbenih odnosov je potreben premik v materialnem svetu; da se to zgodi, pa mora biti odločitev sprejeta in podprta v socialnem okolju.³⁷

Ob osnovni družbeni funkciji sodstva (reševanje konfliktov) kaže torej povzeti glavne družbene naloge, ki jih opravlja sodstvo: reševanje konfliktov, varovanje interesov (pravic) posameznikov in splošnih (državnih) interesov, družbeni nadzor (socialna kontrola), sodstvo v funkciji homeostatičnega mehanizma in doseganja legitimnosti sistema ter nadzorovanja izvršilne oblasti.

2. Dojemanje sodnega odločanja v slovenski javnosti

2.1. Javnost in javno mnenje

Družbeno okolje sodstva sestavljata splošna javnost in strokovna javnost pravnikov, kjer izstopajo sodniki in pravni znanstveniki.³⁸ Za slovensko javnost je značilen izrazito premajhen vpliv strokovne javnosti na predstave o delovanju sodnega sistema. Na te predstave imajo odločilen vpliv mediji ter povsem laično razumevanje položaja in družbene vloge sodstva. Tudi zavedanje, da je dobro delovanje sodnega sistema ključnega pomena za gospodarsko rast in splošno družbeno blaginjo, še ni zadosti prisotno v slovenskem javnem mnenju.³⁹

³⁶ Prav tam, str. 95, 96.

³⁷ Trajković, SUD (1975), str. 141.

³⁸ Tamanaha, REALISTIC SOCIO-LEGAL THEORY (1997), str. 225.

³⁹ S tem v zvezi Zajc in Kovač ugotavljata: »Sodnik s svojimi visoko strokovnimi in neodvisnimi odločitvami v morebitnih sporih med igralci na trgu v resnici med njimi obstoječo negotovost pretvarja v gotovost (certainty). Ta gotovost omogoča medsebojno zaupanje (trust), to zaupanje potem omogoča sodelovanje (cooperation), to sodelovanje pa potem ustvarja dodatno ekonomsko/gospodarsko rast, povečuje alokacijsko učinkovitost in s tem tudi splošno družbeno blaginjo.« Zajc, Kovač, Kaj motivira sodnike, v: Podjetje in delo XXXVII (2011) 5, str. 858.

Pojem »javnost« navadno označuje vse osebe in skupine, ki usmerjajo svoje zanimanje in pozornost na neko določeno področje družbenega dogajanja. To je tudi področje komuniciranja med pripadniki družbenih skupin in v celotni globalni družbi, na katerem se oblikujejo stališča, prepričanja in mnenja.⁴⁰ Javnost torej tvorijo številni družbeni odnosi in procesi s posredovanjem ustreznih komunikacijskih sredstev. Javnost je – ob pluralizmu in demokratični zakonitosti – bistvena sestavina civilne družbe.⁴¹ Sodobna teorija razlikuje javnost na mikro-, mezo- in makroravni.⁴²

Na mikroravni se javnost manifestira v kavarnah, diskusijskih krožkih, zborovanih krajanov, cerkvenih skupinah, prijateljskih skupinah ipd., iz katerih pogosto zrastejo različna družbena gibanja in javne demonstracije.⁴³ Začetek – tudi velikih – družbenih gibanj, ki si prizadevajo za družbene spremembe določenih vzorcev družbenega obnašanja, je iskati v vsakodnevnih stikih med ljudmi. V primarnih družbenih skupinah se vzpostavljajo neposredni odnosi med ljudmi (*face to face*), ki med seboj komunicirajo v daljšem obdobju in niso specializirani le na ozka področja družbenega delovanja. Te skupine torej niso organizirane,⁴⁴ tako da so pravzaprav izvorno polje civilne družbe s prvinami svobode in zasebnosti.

Mezoraven civilne družbe tvori javnost, ki se oblikuje pod vplivom medijev oziroma sredstev množičnega obveščanja, se pravi časopisov, radia in televizije. Obseg te javnosti je v izhodišču navzoč znotraj nacionalne države, čeprav v najnovjšem času postaja vse manj omejen na nacionalne meje, saj jih sodobna tehnologija množičnega komuniciranja radikalno podira. Pri tem tudi ni bistveno, ali gre za medije v javni ali zasebni lasti. Njihov vpliv na oblikovanje javnega mnenja je ogromen, zelo pogosto tudi odločilen.

Makroraven civilne družbe oziroma javnosti se širi prek meja ozemeljske nacionalne države in se oblikuje pod vplivom svetovnih medijskih hiš. Z njihovim delovanjem nastaja »svetovno občinstvo«, ki oblikuje mnenje o skupnih javnih zadevah naddržavnega pomena. Katere so takšne zadeve, seveda spet določajo sredstva množičnega obveščanja. Ta oblikujejo stališča stotine milijonov ljudi ob izstopajočih družbenih dogodkih.⁴⁵ V krepitev civilne družbe na makroravni se izredno uspešno vključuje svetovni računalniški splet. Svetovno medmrežje

⁴⁰ Sruk, LEKSIKON POLITIKE (1995), str. 146.

⁴¹ Iglčar, POGLEDI SOCIOLOGIJE PRAVA (2009), str. 364.

⁴² Citirano po Keane, CIVILNA DRUŽBA (2000), str. 178.

⁴³ Prav tam, str. 178.

⁴⁴ Za organizirane skupine so značilni intenzivna delitev dela, splošna pravila, vodstveni organi, vstopni pogoji, evidentiranje članstva, zunanji simboli itd.

⁴⁵ Na primer poročanje CNN o dogodkih na Trgu nebeškega miru na Kitajskem leta 1989 ali velika vloga medijskega poročanja ob desetdnevni vojni v Sloveniji leta 1990 itd.

in elektronska pošta močno spodbujata rast javnosti na makro ravni. Tod je seveda še posebej vprašljivo, koliko se oblikuje javnost v idealni Habermasovi predstavi v smislu komuniciranja, v katerem se dosega soglasje, ki se opira na moč najboljšega dokaza.⁴⁶

Neodvisna javnost se v precejšnji meri manifestira prek javnega mnenja. Le-to se lahko oblikuje pod določenimi pogoji, ki omogočajo družbeno delovanje subjektov v smislu tako imenovanega aktivnega državljanstva. Kadar navedeni pogoji niso izpolnjeni, se namesto razvite neodvisne javnosti pojavi množična pasivna družba,⁴⁷ ki je idealno gojišče raznovrstnih političnih in ideoloških elit. Javno mnenje opredeljuje klasična enciklopedija družbenih znanosti kot zbir mnenj posameznikov o javnih zadevah.⁴⁸ Za razvito javno mnenje oziroma za obstoj razvite javnosti je potrebno, da približno enako število ljudi mnenje ustvarja in sprejema, da je v njej zagotovljena možnost odgovora na javno izraženo mnenje, da obstaja možnost družbenega delovanja za uresničitev neke ideje in da ne obstaja državna kontrola nad vsebino mnenjskih procesov.⁴⁹ Pluralnost civilne družbe se poleg idejnega področja kaže zlasti še v raznolikosti lastninskih odnosov in svobodi političnega združevanja. Pravni elementi civilne družbe so podani v človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah kot neposrednih sestavinah družbenih skupnosti in kot preddržavni pravni zavesti oziroma pravni kulturi. To so pravni pojavi, ki jih zajema staro spoznanje: *Ubi societas, ibi ius*.

Iz civilne družbe širi javno mnenje svoj vpliv tudi na politično državo in njene institucije. Ta ugotovitev velja predvsem za moderno dobo, ko je takšna vloga javnega mnenja povezana z nastajanjem svobodnega tiska in neoviranim razpravljanjem v družbi.⁵⁰ Zato so misleci liberalne dobe politične učinke javnega mnenja povezovali s svobodo tiska. Najnovejše teorije pa v javnem mnenju poudarjajo elemente komuniciranja, konsenza in vplivanja na oblastne institucije.⁵¹

Za industrijsko družbo je poleg tega značilno kvantitativno ugotavljanje javnega mnenja, predvsem na osnovi anketnih vprašalnikov, standardiziranih intervjujev, vzorčenja in statističnih analiz. Pri tem na stališča respondentov ob časopisih vedno bolj vplivajo radio in televizija, ideološka in ekonomska propaganda, tako da je samostojno nastajanje javnega mnenja v civilni družbi že močno ogroženo. Državno vodeni kanali nadzora nad civilno družbo so vse bolj

⁴⁶ Habermas, BETWEEN FACTS AND NORMS (1996), str. 362.

⁴⁷ Mills, ELITA OBLASTI (1965).

⁴⁸ Davison, Public Opinion, v: INTERNATIONAL ENCYCLOPEDIA (1968).

⁴⁹ Mills, ELITA OBLASTI (1965).

⁵⁰ Matteucci, NOVOVEŠKA DRŽAVA (1999), str. 282.

⁵¹ Na primer: »Javno mnenje je komunikacijski proces, v katerem si posamezniki in skupine prizadevajo doseči konsenz o spornih javnih zadevah z namenom, da bi vplivali na delovanje institucij oblasti.« Slichal, JAVNO MNENJE (1997), str. 4.

številni, kar vodi v zmanjševanje razlik med tako imenovano občo voljo, ki je osnova demokratičnih oblastnih organov, in javnim mnenjem, ki predstavlja kritični nadzor nad delovanjem teh organov, ob ustrezni kulturi razuma in dialoga.

Javno mnenje je s pravno sfero povezoval že Rousseau, ki je javno mnenje štel kar za resnično ustavo države, ko pravi: »K tem trem vrstam zakonov se pridružuje še četrta, najvažnejša: le-te ne klešemo ne v marmor, ne v bron, ampak v srca državljanov; predstavlja resnično ustavo; vsak dan pridobiva nove sile; ko vsi drugi zakoni zastarijo ali ugasnejo, jih ta oživlja ali nadomešča; v ljudstvu ohranja duha njegove ureditve in neopazno nadomešča moč oblasti z močjo navade: v mislih imam šege, običaje in predvsem nazore; stvari, ki so našim politikom povsem neznane, od katerih pa je odvisno vse drugo; stvari, s katerimi se velik zakonodajalec ukvarja na tihem, medtem ko se navidez omejuje na posamezne predpise, ki so samo lok oboka, medtem ko so navade, ki se porajajo počasneje, sklepni kamen, ki neomajen spaja celotni obok.«⁵² Kant pa je v ideji prava, zasidrani v javnem mnenju kot rezultatu razumnega javnega razpravljanja, videl temelj miru, ki vodi iz navzkrižij med politiko in moralo.

Razumske prvine javnega mnenja pogosto stopajo v ozadje, saj se javno mnenje pogosto prelevi v moralno ocenjevanje o neki skupini dejstev.⁵³ Z vstopanjem vrednot v vsebino javnega mnenja pa ta oblika zavesti dobi tudi normativno naravo. Normativno vsebino ob vrednotah, kot kolektivnih predstavah o zaželenih lastnostih in dobrinah, napolnjujejo še številna družbena pravila od običajnih, strokovnih, političnih do zakonskih oziroma pravnih pravil. S tega zornega kota so potem pravna pravila po eni strani ob svojem nastajanju determinirana z vsebino javnega mnenja, po drugi strani pa ga sama ta (pravna) pravila soustvarjajo. Skozi javno mnenje torej pravna pravila vstopajo v družbeno zavest in občo pravno kulturo določene globalne družbe.

V idealnem modelu bi tudi javno mnenje nastajalo iz razpravljanja in razmišljanja, tako da bi se ob preverjenih informacijah oblikovalo v »skupen način mišljenja, korporativni duh neke skupine ali združbe [...]«. ⁵⁴ Zakonodaja bi nastajala kot odraz obče volje, ki bi jo izražalo javno mnenje.⁵⁵ To bi zajemalo tudi vsoto oziroma presek ljudskih občutkov za pravičnost, formuliranih v pravnih standardih in zakonodaji.⁵⁶ V takšnih idealnih razmerah bi potem tudi adresati pravnih norm le-te vzeli za svoje, saj bi jim človek kot »normo ponotranjajoče

⁵² Rousseau, DRUŽBENA POGODBA (1960), str. 124.

⁵³ Lippman, JAVNO MNENJE (1999), str. 102.

⁵⁴ Tönnies, KRITIKA JAVNEGA MNENJA (1998), str. 62.

⁵⁵ »Javno mnenje je duhovni izraz iste obče volje, ki se razodeva v konvenciji in zakonodaji.« Prav tam.

⁵⁶ Novak, Občutek za pravičnost, v: Pravniki 55 (2000) 1-3, str. 85.

bitje»⁵⁷ spontano sledil pri vzpostavljanju družbenih odnosov. V družbenih odnosih pa se v današnjih razmerah zmanjšujeta spontanost ter zaupanje in povečujeta formalizem ter zanašanje na zakone in sodbe.

V dejanskem poteku družbenega življenja je v sodobnosti javno mnenje – tudi kot determinanta zakonodaje in razlagalec sodnih odločitev – pod vplivom javnih glasil oziroma tako imenovanih množičnih medijev. Te je konec devetnajstega in v prvi polovici dvajsetega stoletja predstavljal predvsem tisk, pozneje pa so to vlogo prevzeli radio in televizija ter internet. Mediji prek svojega poročanja in komentiranja rangirajo družbene dogodke po pomenu in s tem določajo teme in obseg ter usmeritve javnega razpravljanja. Tako so dogajanja, ki so deležna večje pozornosti medijev, pomembnejša tudi v očeh državljanov.⁵⁸ Medijske vsebine potem učinkujejo na stališča in ravnanja družbene večine v sodobnih družbah. Zato politične stranke in interesne skupine ustanavljajo svoja javna glasila ali pa svoje interese uveljavljajo prek že obstoječih medijev. Pri tem pa sploh ni več tako pomembno, ali mediji odražajo družbena stanja in potek družbenih procesov, ali pa bolj subjektivno in interesno pristransko ter selektivno prikazujejo razmere na ekonomskem, socialnem, političnem, kulturnem in tudi pravnem segmentu globalne družbe. Pogosto se dogaja, da mediji dajejo večjo težo nekaterim pojavom, ki objektivno sploh nimajo takšnega pomena, kot jim ga pripisujejo mediji.

Mediji ustvarjajo pretežni del podobe sodstva v javnosti, kar posledično vpliva tudi na zaupanje državljanov v sodstvo.⁵⁹ Zato je za dojemanje sodnega odločanja v javnosti potrebnega veliko pojasnjevanja vseh posebnosti sodnega delovanja, kar daje sodnim institucijam nove naloge in zahteva veliko občutljivosti in korektnosti ter profesionalnost novinarskega poročanja o sodnih primerih.

Javnost je bila tudi vedno zainteresirana za delo sodišč, in to v dveh smereh. Po eni strani so bile najprej v ospredju osnovne informacije o sodnih odločitvah, po drugi strani pa je bila vedno izražena težnja javnosti, da sodeluje v konkretnih primerih, vsaj z navzočnostjo ali tudi neposredno pri sprejemanju odločitve.⁶⁰

⁵⁷ Zupančič, *PRVINE PRAVNE KULTURE* (1995), str. 69.

⁵⁸ Splichal, *JAVNO MNENJE* (1997), str. 336.

⁵⁹ Jančar navaja naslednjo misel sodnika Frankfurterja: »The public confidence in the judiciary hinges on the public perception of it, and that perception necessary hinges on the media's portrayal of the legal system.« Po Jančar, <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=76573>.

⁶⁰ Trajković, *SUD* (1975), str. 136.

2.2. Okoliščine, ki vplivajo na družbeno dojetje sodstva

Med bistvene pogoje za uresničevanje družbene vloge sodnika spada zaupanje javnosti v sodnika. To pomeni zaupanje v sodnikovo neodvisnost, pravičnost in nepristranskost.⁶¹ Zaupanje v delovanje sodnega sistema je najprej odvisno od predstav o nalogah in pristojnostih sodnih organov, kakor se oblikujejo v javnosti. Te predstave in z njimi povezano dojetje družbenih funkcij sodstva se v manjšem delu oblikujejo na osnovi lastnih izkušenj udeležencev v sodnih postopkih in izkušnjah drugih ljudi, ki te izkušnje posredujejo svoji družbeni okolici. V večjem delu pa sta družbeno dojetje in javnomnenjsko ocenjevanje dela sodišč odvisna od poročanja medijev, nastopov politikov⁶² in tudi javnih nastopov samih predstavnikov sodstva.

Vse te okoliščine – po eni strani – vplivajo na to, kako javnost dojema vlogo sodstva, in – po drugi strani – tudi na večjo ali manjšo neodvisnost sodnikov v procesih sodnega odločanja. Poročila mednarodnih organizacij o položaju sodstva v Sloveniji v zadnjem času opozarjajo, da »ne gre zanikati posrednih vplivov in pritiskov na proces sodnega odločanja, ki običajno prihajajo iz politike«. ⁶³ Nekateri družboslovci ob tem izpostavljajo tako imenovano notranjo neodvisnost sodnika, ki poudarja njegove osebne humanistične in moralne komponente pri uveljavljanju pravičnosti.⁶⁴

Nastopi, pojasnila in odgovori predstavnikov sodne veje oblasti so pomembni za oblikovanje javnega mnenja in večje ali manjše zaupanje v sodstvo, vendar so ti nastopi preredki. Res je, da morajo biti sodniki zadržani v javnih nastopih in da svoja stališča izražajo v sodbah (izrekih in obrazložitvah), pa vendar je, posebej glede na nizko stopnjo pravne kulture v Sloveniji,⁶⁵ potrebnih več dodatnih pojasnil in razlag sodnih odločitev. Zgolj vsakoletna poročila Vrhovnega sodišča Republike Slovenije o delovanju slovenskega sodstva so namreč premalo za pravilno predstavo splošne (laične) javnosti o tem, kako sodni sistem izpol-

⁶¹ Aharon, *THE JUDGE IN A DEMOCRACY* (2006), str. 109.

⁶² Na primer ugotovitve politične stranke Pozitivna Slovenija: »Na slab ugled pravosodja namreč izrazito vpliva tudi nestrokovno in kritično komentiranje dela sodišč s strani najvišjih predstavnikov izvršilne in zakonodajne oblasti [...]«. (Pred volitvami, v: *Pravna praksa* 30 (2011) 45, Priloga, str. V.)

⁶³ Poročilo Transparency International Slovenija – Judiciary, avgust 2011.

⁶⁴ Prim: Brščič, (Ne)moralnost, v: *Delo* 54 (2012) 46, str. 10–11.

⁶⁵ Na primer izjava generalnega državnega tožilca Republike Slovenije dr. Zvonka Fišerja: »V igri sta ugled in avtoriteta pravosodnih institucij v državi. [...] In krona vsega: pravna kultura v naši družbi je zdrsnila tako nizko, da se napadi na pravosodje dogajajo ob precejšnji neprizadetosti tudi nekaterih izmed tistih, ki jim ne bi smelo biti vseeno za stanje v državi.« Fišer, Tožilce napadajo. In kdo naj jih brani?, <http://m.delo.si/clanek/166384>.

njuje svoje nalog. Zato srečamo trditve, da »je v praksi seznanjanje javnosti z informacijami o aktivnostih in odločanju sodstva pomanjkljivo«. ⁶⁶ K izboljšanju takšnega stanja bo gotovo pripomogla leta 2010 vzpostavljena Služba za odnose z javnostmi pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije ⁶⁷ in vse večje število objav o sodnih odločitvah v sredstvih javnega obveščanja. ⁶⁸ Na večino vprašanj, naslovljenih na Vrhovno sodišče s strani novinarjev in splošne javnosti, odgovarja omenjena služba. Poleg tega se je povečalo tudi število posebej zahtevanih informacij javnega značaja. ⁶⁹ Sicer pa je tudi Sodni svet Republike Slovenije v posebni izjavi za medije v letu 2011 sodstvu priporočil, naj vzpostavi bolj učinkovite pristope za sprotno seznanjanje javnosti z načinom delovanja sodišč in pomembnejšimi okoliščinami vodenja posameznih sodnih postopkov. ⁷⁰ K boljšemu obveščanju javnosti pa se je zavezal tudi sam. ⁷¹

S tem bi v javnosti dosegli boljše poznavanje in razumevanje narave sodnega odločanja. Tako se ne bi več dogajalo, da se na primer sodišča okrivijo za neuspešen boj z gospodarskim kriminalom tudi takrat, ko zadeva sploh ne pride pred sodišče (ker obtožnica s strani državnega tožilca sploh ni bila vložena) ali ko zaradi pomanjkanja dokazov ali nedokazane krivde sodišče obtoženca oprosti. ⁷² Prav predstave javnosti o pristojnostih in nalogah policije, tožilstva in sodišč so pogosto nejasne in pomešane. Zato kritika javnosti zaradi nezmanjševanja gospodarskega kriminala največkrat zadene kar zadnji člen v verigi preganjanja tega deviantnega pojava, torej sodišča.

⁶⁶ Poročilo Transparency International Slovenija – Judiciary, avgust 2011.

⁶⁷ Poročilo Vrhovnega sodišča RS za leto 2010 navaja, da je Služba za odnose z javnostmi v tem letu obravnavala okoli 650 novinarskih vprašanj in 590 prošenj za snemanje glavnih obravnav. Prek modula spletnih strani je sodstvo prejelo 1.543 vprašanj (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 52).

⁶⁸ Število objav o sodnih procesih se je s 17.000 v letu 2009 povečalo na 24.000 v letu 2010 (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 53).

⁶⁹ Skupno število zahtevanih informacij javnega značaja je bilo v letu 2009 57, v letu 2010 pa 90. V obeh letih ni bila v celoti zavržena nobena zahteva za dostop do informacij javnega značaja, delno so bile nekatere prošnje zavržene zaradi varstva osebnih podatkov ali zaradi odsotnosti zahtevanih podatkov (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 61).

⁷⁰ Stališče Sodnega sveta RS, sprejeto na 36. seji, 17. januarja 2011.

⁷¹ Sklep Sodnega sveta RS: »Sodni svet bo odslej na svoji spletni strani objavljaj odločitve o imenovanjih in razrešitvah predsednikov okrožnih in višjih sodišč ter nekatere druge odločitve oziroma stališča, pomembna za javnost.«

⁷² Na primer telefonska anketa 2. in 3. avgusta 2011, ko je na vprašanje, »Ali bo po vašem mnenju zadeva Patria, v kateri je bila vložena obtožnica, dobila sodni epilog?«, kar 59,3 odstotka vprašanih odgovorilo z »ne« in le 29 odstotkov z »da« (11,7 odstotka »ne vem«). Anketa Dela: v zadevi Patria je podkupovanje bilo, sodnega epiloga ne bo, http://www.delo.si/novice/politika/anketa-dela-v-zadevi-patria-je-podkupovanje-bilo-sodnega-epiloga-ne-bo_2.html (23. 8. 2012).

Za stranke v konkretnih sodnih postopkih in njihova »socialna omrežja« so – ob sodelovanju v teh postopkih – pomembne sodbe, še posebej obrazložitev sodnih odločitev. Te vplivajo tudi na poglede javnosti, ko ocenjuje delo sodišč. V tem smislu dolgoletni sodnik pravi:

»Naša sodba bo vsakomur, ki o zadevi ne ve ničesar, povedala vse, kar je po naši presoji treba o njej vedeti.«⁷³ Zato že procesna zakonodaja zagotavlja, da mora vsaka sodba imeti obrazložitev.⁷⁴ Za vtis v javnosti je pomembna še celotna podoba pisno oblikovane sodne odločitve. Prisluhniti bi veljalo tudi predlogu, da bi bila v objavljenih sodbah oziroma informacijskih bazah podatkov in knjižnih objavah zbirk sodnih odločb navedena imena sodnikov.⁷⁵ To bi sodnike potegnilo iz anonimnosti, povečalo bi njihovo prepoznavnost ter konec koncev tudi izpostavilo posebej dobre sodnike.

V zvezi s tem se postavlja vprašanje, ali je res še vedno smiselna zakonska določba: »Sodba se izda in razglasi v imenu ljudstva,«⁷⁶ oziroma »Sodba se izreče in razglasi v imenu ljudstva.«⁷⁷ To simbolno in ideološko prvino sodbe kot posamičnega in konkretnega pravnega akta bi v današnjih časih poudarjene laičnosti in razumskosti oblastnih institucij ter obenem samoumevnosti njihovih izvorov res lahko opustili.

Pri utemeljevanju navedenega predloga je treba izhajati iz ideje o ljudski suverenosti, ki pomeni, da vsa oblast izhaja iz ljudstva in da pripada ljudstvu. To načelo je razglasila moderna doba, saj je pred tem veljala ideologija o božjem izvoru oblasti. Francoska revolucija v letu 1789, ki s svojimi dokumenti označuje formalni začetek moderne dobe, pa je razglasila: »Načelo vse suverenosti izvira predvsem iz ljudstva. Nobeno telo, noben posameznik ne more izvrševati obla-

⁷³ Ogrizek, neobjavljeno. Navedek se nadaljuje z naslednjimi napotki: »Povedala mu bo, o čem je med strankama spor – kaj je sodišče iz izvedenih dokazov o pravno pomembnih dejstvih izvedelo – zakaj pri tem nekaterim dokazom ni verjelo, medtem ko drugim je – kakšne pravne posledice ugotovljena dejstva imajo in zakaj iz teh pravnih posledic sledi takšna odločitev sodišča, kakršno ta sodba pomeni.«

⁷⁴ Na primer prvi, sedmi in osmi odstavek 364. člena Zakona o kazenskem postopku (ZKP, Ur. l. RS, št. 32/2012 – UPB8): »[...] Sodba mora imeti uvod, izrek in obrazložitev. [...] V obrazložitvi sodbe navede sodišče razloge za vsako posamezno točko sodbe.« In tudi četrti odstavek 324. člena Zakona o pravdnem postopku (ZPP, Ur. l. RS, št. 73/2007 – UPB3, 45/2008 in nasl.): »V obrazložitvi navede sodišče zahtevke strank in njihove navedbe o dejstvih, na katera se ti zahtevki opirajo, dokaze ter predpise, na katere je oprlo sodbo.« Tudi 71. člen Zakona o upravnem sporu (ZUS-1, Ur. l. RS, št. 105/2006 in nasl.).

⁷⁵ Na primer knjižne izdaje izbora sodnih odločb višjih in Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, Ius info, Tax Fin Lex ipd. Tako je v Avstriji, Nemčiji, Franciji, Italiji, Angliji, ZDA, na Hrvaškem itd. (Mrva, Za objavo imen sodnikov v objavljenih sodbah, v: *Pravna praksa* 31 (2012) 6-7, str. 21–22).

⁷⁶ Prvi odstavek 321. člena ZPP.

⁷⁷ Prvi odstavek 353. člena ZKP.

sti, ki ne izhaja neposredno iz ljudstva.«⁷⁸ To suverenost je ideološki utemeljitelj francoske revolucije Rousseau označil kot neodtujljivo in nedeljivo lastnost ljudstva, ki se poveže v politično skupnost z družbeno pogodbo. Ljudstvo oblikuje tako imenovano občo oziroma skupno voljo, ki tvori bistvo suverenosti, ki ostaja pri ljudstvu kot skupinskem bitju, ki ga »ne more predstavljati nihče drug razen njega samega«, vendar Rousseau nadaljuje in dopušča: »[...] možno je prenesti oblast, nikakor pa ne volje.«⁷⁹ Podobno zato določa tudi slovenska Ustava: »V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.«⁸⁰

Navedeno torej pomeni, da vsi akti in dejanja katerekoli veje oblasti izhajajo iz ljudske suverenosti. S tega vidika ni razumljivo, da se to dejstvo izrecno navaja le pri sodbah, kjer v naslovu vsake sodbe stoji: »Sodba v imenu ljudstva«. Če bi bili dosledni in bi spoštovali enakopravnost vseh treh vej oblasti ter njihovo osnovo v ljudski suverenosti, bi morale tudi pri zakonu, ki ga sprejme Državni zbor, pisati: »Zakon v imenu ljudstva« in seveda enako na primer pri uredbi Vlade: »Uredba v imenu ljudstva«. Seveda velja isto za odločbo upravne enote ali ministrstva. Tudi tam bi torej morale stati: »Odločba v imenu ljudstva«; pa seveda tudi pri odločbi Ustavnega sodišča. Zakaj torej ta poudarek oziroma dodatek v naslovu akta le pri sodni veji oblasti, ne pa pri drugih dveh vejah oblasti?

Upoštevaloč ustavno izhodišče je izvor vsake od treh vej oblasti oziroma oblastnih organov enak. Ljudski izvor oblasti so po drugi svetovni vojni poudarjale zlasti tako imenovane ljudske demokracije, kjer se je seveda ob dejanskem monopolu oblastne moči pri eni sami politični stranki kazala potreba po ideološkem in formalnem poudarjanju razglašene nosilca oblasti – ljudstva oziroma – bolj natančno – delovnega ljudstva ali – še ožje – delavskega razreda. V tistih časih smo poznali sprva tudi tako imenovana ljudska sodišča, ki so odločala – kot so rekli – po ljudskem revolucionarnem občutku. Takrat je sodbi morda res pristajal dodatek: v imenu ljudstva. Nadalje ne gre pozabiti, da smo po koncu druge svetovne vojne v našem prostoru na koncu vsake sodbe srečali še kratico »s. f. s. n.« (smrt fašizmu, svobodo narodu). In to spet ne na koncu zakona ali uredbe, temveč le na koncu sodbe. Zakaj?

Brez globljega razglabljanja o vzrokih svojske »doslednosti« in »zvestobe« sodne veje oblasti vladajoči ideologiji bi verjetno v pravi demokraciji (vladavini ljudstva) lahko zdaj tudi v Sloveniji ob naslovu »Sodba« opustili dodatek »v imenu ljudstva«, saj je to jasno samo po sebi ob načelu ljudske suverenosti, in to tako za

⁷⁸ Tretji člen Deklaracije o pravicah človeka in državljana, 1789.

⁷⁹ Rousseau, DRUŽBENA POGODBA (1960), str. 86.

⁸⁰ Drugi odstavek 3. člena Ustave Republike Slovenije (URS, Ur. l. RS, št. 33-I/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006).

sodno kakor tudi drugi dve veji oblasti. Omenjeni dodatek naj torej uporabljajo oblastni organi vseh treh vej oblasti ali pa nobeden izmed njih. To bi bilo seveda racionalno in posebej pri sodni veji oblasti skladno s poudarjanjem njene strokovnosti ter neodvisnosti. V sosednji Republiki Hrvaški na primer izrekajo sodbe »v imenu republike Hrvatske«, in to v naslovu tudi napišejo, ponekod »v imenu zakona« ipd., vendar verjetno – ob legalnem in legitimnem delovanju sodišč – ni potreben nikakršen dodatek, da se ne bodo zaradi pristavka – v imenu ljudstva – novinarji norčevali iz sodnih odločitev, kot se to včasih dogaja v medijih in javnem mnenju. Sodba naj svojo avtoritativnost gradi na pravni strokovnosti in načelih humanosti, brez »papirnega« sklicevanja na ljudsko voljo.

Delovanje sodnikov je pač na splošno podvrženo stalnemu nadzoru s strani ljudstva oziroma javnosti. Ne samo da so glavne obravnave odprte za javnost, tudi ocenjevanje dela sodnika vsake tri leta s strani personalnih svetov in Sodnega sveta⁸¹ potrjuje trditev, da je sodniški poklic eden izmed najbolj nadzorovanih poklicev v družbi. Ocena sodnikovega dela zajema presojanje njegovega strokovnega znanja in delovnih sposobnosti, obseg opravljenega dela in kakovost reševanja pravnih vprašanj, sposobnosti pisnega in ustnega izražanja, varovanje ugleda sodstva, odnos do sodelavcev in opravljanje dodatnega dela.⁸²

Na spreminjanje podobe sodstva v slovenski javnosti bo vplivalo tudi skrajševanje časa za reševanje posameznih zadev. Ta je s 14,1 meseca v letu 1998 padel na 5,6 meseca v letu 2010⁸³ in na 4,5 meseca v letu 2011.⁸⁴ Podoben učinek bo imelo tudi zmanjševanje števila nerešenih zadev, saj se je njihovo število v letu 2010 zmanjšalo za 4,6 odstotka v primerjavi z letom 2009.⁸⁵

2.3. Javnomenjsko zaupanje v sodstvo

V večini držav med vsemi tremi vejami oblasti javnost navadno najbolj zaupa sodnim organom. Tako je bilo še sredi devetdesetih let dvajsetega stoletja tudi v Sloveniji. Po letu 2000 pa je začelo zaupanje v sodišča upadati, tako da so na primer konec leta 2003 v javnomnenjski raziskavi o zaupanju v institucije sistema v Sloveniji sodišča zdrknila za Vlado in Državni zbor,⁸⁶ vendar je potem zaupanje

⁸¹ Člen 31 Zakona o sodniški službi (ZSS, Ur. l. RS, št. 94/2007 – UPB4, 120/2008 Odl. US: U-I-159/08-18, 91/2009, 33/2011).

⁸² Člen 29 ZSS.

⁸³ Pri tako imenovanih pomembnejših zadevah je bilo leta 1998 povprečno trajanje reševanja zadeve 21,8 meseca, konec leta 2010 pa le še 9,7 meseca (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011)).

⁸⁴ Vovk, Sodstvo je v dobri kondiciji, Pravna praksa 31 (2012) 6-7, str. 35.

⁸⁵ Prav tam.

⁸⁶ Center za raziskovanje javnega mnenja, Politbarometer 2003, <http://www.cjm.si/>.

v sodišča v javnem mnenju ponovno naraslo, leta 2005 na dobrih 32 odstotkov in leta 2006 na dobrih 37 odstotkov, tako da je v celotnem obdobju samostojne Slovenije povprečje zaupanja v sodišča 32,6 odstotka,⁸⁷ kar je za nekaj odstotkov več, kot je bil odstotek zaupanja v Vlado, in skoraj za polovico več, kot je znašal odstotek zaupanja v Državni zbor.

Izrazit padec zaupanja v sodišča – in tudi v organe drugih vej oblasti – se začel po letu 2007, v letu 2010 pa bi že lahko govorili kar o »zaničevanju« političnih institucij na splošno in tudi o »krizi demokracije«. ⁸⁸ Na splošno je zaznati trend zmanjševanja zaupanja slovenske javnosti v vse državne institucije in tudi v sodstvo. Slovensko javno mnenje, z nekaj izjemami, bolj zaupa civilnodružbenim ustanovam kot osrednjim državnim organom. To je na primer razvidno tudi iz naslednje tabele odstotkovne porazdelitve zaupanja v državne in družbene institucije, izmerjene sredi leta 2011 (seštevek odgovorov »zaupa« in »povsem zaupa« v odstotkih):⁸⁹

gasilci	95
vojska	49
Predsednik republike	43
zdravstvo	40
šolstvo	39
evro	33
policija	30
mediji	29
Ustavno sodišče	27
Evropska unija	24
Banka Slovenije	22
NATO	21
sindikati	16
cerkev, duhovščina	15
sodišča	15
državna uprava	13
predsednik Vlade	10
Vlada	8
Državni zbor	5
politične stranke	2

⁸⁷ Raziskave Slovensko javno mnenje 1999–2006, <http://www.cjm.si/>.

⁸⁸ Center za raziskovanje javnega mnenja, Politbarometer 10/2010 (2010), str. 24.

⁸⁹ Center za raziskovanje javnega mnenja, Politbarometer 5/2011 (2011), str. 17.

Če iz navedenih opredelitev javnosti oblikujemo vrstni red zaupanja tipičnim predstavnikom treh vej oblasti (zakonodajna, izvršilna, sodna), je mogoče ugotoviti, da med njimi največ zaupanja vendarle uživajo sodišča (v tabeli so navedeni odstotki):

	2010	2011
sodišča	18	15
Vlada	12	8
Državni zbor	11	5

Seveda pa prikazani odgovori opozarjajo na izredno nizko legitimnost vseh treh vej oblasti, vključno s sodstvom. Organi vseh treh vej oblasti se namreč znajdejo na dnu lestvice zaupanja, tako da so institucije političnega sistema v Sloveniji dosegle »skrajno spodnjo raven«.⁹⁰ Prav tako je zaznaven trend vztrajnega padanja zaupanja v državne organe, vključno s sodišči. Splošno nezaupanje v delovanje države opozarja na resno krizo političnega sistema, čemur se ne morejo izogniti niti sodišča.

Pri zaupanju prebivalcev Slovenije v institucije političnega in pravnega sistema opazamo v dolgoletnem povprečju oziroma v longitudinalnem raziskovanju izrazita nihanja. To velja tudi za sodišča. V obdobju od leta 1991 do leta 2011 so bili – v posameznih letih – zabeleženi naslednji odstotki zaupanja v sodišča.⁹¹

1991	34,7
1994	26,2
1996	24,3
1998	33,2
2001	41,7
2003	34,9
2006	37,5
2007	24
2008	15
2009	18
2010	18
2011	15

⁹⁰ Prav tam.

⁹¹ Raziskave Slovensko javno mnenje 1991–2006; Politbarometer 2007–2010; Center za raziskovanje javnega mnenja, <http://www.cjm.si/>.

Povprečje zaupanja v sodišča v letih od 1991 do 2006 je bilo relativno kar ugodno (32,6 odstotka), ta odstotek pa se je v naslednjih letih spremenil, saj so se sodišča v letih 2008 in 2009 glede stopnje zaupanja uvrstila za Vlado in Državni zbor. Zaupanje v sodišča se je drastično zmanjšalo, in sicer na borih 15 odstotkov v letu 2008 oziroma na 18 odstotkov v letu 2009, tako da so sodišča uživala najmanj zaupanja med vsemi tremi vejami državne oblasti. Ob nezavidljivem padcu zaupanja javnosti v delo sodišč s povprečnega zaupanja v obdobju med leti 1991 do 2006, in sicer z 32,6 odstotka na samo 18 odstotkov zaupanja v letu 2010 ter celo samo 13 odstotkov v letu 2011, pa slovensko sodstvo – kot omenjeno – uživa več zaupanja kot Vlada (8 odstotkov) ali Državni zbor (5 odstotkov). Vzrok navedenega vrstnega reda v tem obdobju pa seveda ni povečanje zaupanja v sodišča, temveč izrazit padec zaupanja v Vlado in Državni zbor.

K zmanjšanju zaupanja v delovanje sodstva je pripomoglo več dejavnikov, od pojavljanja sodnih zaostankov⁹² in nepredvidljivosti sodnih rešitev⁹³ prek aferiškega ter negativnega prikazovanja sodstva v medijih in nerazumevanja funkcije sodišč v splošni javnosti⁹⁴ do tako imenovane sodniške stavke ter neustrezne in nepopolne zasedenosti sistemiziranih sodniških mest.

Ob tem kaže opozoriti na svojevrsten paradoks, ko se ob padajočem trendu zaupanja v slovensko sodstvo obratno sorazmerno iz leta v leto povečuje število zadev, ki jih vsako leto na novo prejmejo v reševanje slovenska sodišča. Število vseh novih zadev je bilo po letih naslednje:⁹⁵

⁹² Sodni zaostanki, ki nastanejo, ko sodišča ne rešijo zadeve v roku, ki je po sodnem redu predviden za rešitev določene vrste zadeve, so znašali: leta 2001 – 298.227 zadev, 2002 – 313.196 zadev, 2003 – 323.520 zadev, 2004 – 310.333 zadev, 2005 – 303.901 zadev, 2006 – 291.941 zadev, 2007 – 287.175 zadev, 2008 – 231.207 zadev, 2009 – 263.000 zadev, 2010 – 270.000 zadev (sodna statistika za obdobje 2001–2009 na spletni strani Ministrstva za pravosodje in javno upravo, Statistika, http://www.mpju.gov.si/si/storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/statistika/; Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011)). V letu 2010 se je kriterij, kaj je sodni zaostanek, zelo zaostрил.

⁹³ Na to okoliščino opozarja tudi sodnik Ustavnega sodišča RS Jan Zobec, ki dodaja, da je tudi poplava sodnih sporov posledica nezaupanja v sodišča, nezaupanja, ki je posledica nestabilne sodne prakse (Zobec, Indeks zaupanja, v: Pravna praksa 30 (2011) 30-31, str. 3).

⁹⁴ Prim. ugotovitev: »Vedno pogosteje ljudje kritizirajo odločitve sodišč, ne da bi jih prebrali, in vse preveč ljudi kritizira odločitve sodišč, ne da bi jih razumeli. Bojim se, da razvoj na tem področju ne bo šel v pozitivno smer.« Aharon, THE JUDGE IN A DEMOCRACY (2006), str. 313.

⁹⁵ Sodna statistika za obdobje 2001–2009 na spletni strani Ministrstva za pravosodje in javno upravo, Statistika, http://www.mpju.gov.si/si/storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/statistika/; podatek za leto 2010 je povzet iz Mnenja Vlade RS o zahtevi za splošno razpravo o Predlogu sklepa Državnega zbora glede stanja v pravosodju, Ljubljana (2010).

2001	530.056
2002	543.073
2003	588.957
2004	627.638
2005	620.345
2006	648.806
2007	637.964
2008	681.069
2009	824.562
2010	969.955
2011	1.106.028 ⁹⁶

Skupaj s sodnimi zaostanki iz prejšnjih let so imela slovenska sodišča leta 2011 v delu 1.566.214 zadev.⁹⁷ Sicer pa je trend stalnega naraščanja sodno registriranih sporov znan povsod po svetu.⁹⁸

Navedeno število zadev je ob koncu leta 2010 v Sloveniji reševalo 1.024 sodnikov.⁹⁹ Število sodnikov se po letu 2009 zmanjšuje,¹⁰⁰ vendar je Slovenija še vedno zelo oddaljena od povprečnega števila sodnikov na 100.000 prebivalcev v svetu (17,4), saj je bila še leta 2008 s številko 53,5 sodnika na 100.000 prebivalcev daleč nad povprečjem.

Ob tem kaže biti pozoren na trend zmanjševanja števila nerešenih zadev. Slovenska sodišča so namreč v letu 2010, kljub rasti pripada za skoraj 5 odstotkov, še dodatno zmanjšala obseg nerešenih zadev.¹⁰¹ Zato Vrhovno sodišče v svojem poročilu ugotavlja: »Vsi ključni kazalniki kažejo, da se je sodstvo vrnilo v položaj pred reformo leta 1995, ki je bila glavni vzrok dolgotrajne krize.«¹⁰²

⁹⁶ Podatek za leto 2011 iz: Vovk, Sodstvo je v dobri kondiciji, v: Pravna praksa 31 (2012) 6-7, str. 35.

⁹⁷ Prav tam.

⁹⁸ Zupančič, PRVA OD SUHIH KRAV (2009), str. 45.

⁹⁹ Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 64.

¹⁰⁰ Število sodnikov na slovenskih sodiščih (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 64): leto 2002 – 774, 2003 – 772, 2004 – 776, 2005 – 969, 2006 – 1002, 2007 – 1083, 2008 – 1067, 2009 – 1076, 2010 – 1024 in 2011 – 1016. Glede na spol je bilo konec leta 2010 na slovenskih sodiščih 77,6 odstotka sodnic in 22,4 odstotka sodnikov.

¹⁰¹ Nerešene zadeve na vseh slovenskih sodiščih v posameznih letih (Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 96): v letu 1998 – 597.587, 2005 – 524.016, 2006 – 503.140, 2007 – 491.757, 2008 – 459.256, 2009 – 425.636, 2010 – 413.369.

¹⁰² Vrhovno sodišče RS, Letno poročilo 2010 (2011), str. 123.

Zaupanje v sodstvo je tesno povezano s splošnim zaupanjem javnosti v celotni pravni sistem. Primerjalno gledano je bilo to zaupanje na prelomu tisočletja – izraženo v odstotkih – v nekaterih drugih državah naslednje:¹⁰³

	Francija	Nemčija	Kanada	ZDA
povsem zaupa	7	13	10	12
v glavnem zaupa	48	52	44	47
malo zaupa	31	31	39	34
nič ne zaupa	11	4	7	7
brez odgovora	3	–	–	–

V primerljivem obdobju je slovensko javno mnenje oblikovalo naslednjo sliko odgovorov – izraženo v odstotkih – na vprašanje o zaupanju v pravni sistem na desetstopenjski lestvici, kjer ocena 0 pomeni, da respondent nič ne zaupa pravnemu sistemu, ocena 10 pa, da mu povsem zaupa:¹⁰⁴

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8,3	3,6	7,1	11,5	9,5	26,2	7,1	12,7	9,1	2,0	2,8

Po izsledkih Evrobarometra za leto 2010 je Slovenija po zaupanju v pravni sistem daleč pod povprečjem držav Evropske unije. V povprečju je v Evropski uniji 47 odstotkov vprašanih odgovorilo, da zaupajo pravnemu sistemu, in 48 odstotkov, da ne zaupajo pravnemu sistemu. V Sloveniji se je za zaupanje opredelilo samo 22 odstotkov vprašanih, 74 odstotkov pa je izjavilo, da ne zaupajo pravnemu sistemu. Pri vrhu zaupanja v pravni sistem so prebivalci Danske, kjer kar 84 odstotkov respondentov izjavlja, da zaupajo pravnemu sistemu, in le 14 odstotkov, da pravnemu sistemu ne zaupajo.

Poseben vidik zaupanja v sodstvo, kot bistveni del pravnega sistema, je tesno povezan z vrednotami, ki prevladujejo v določeni globalni družbi. Zaupanje v sodišča je bilo ob koncu devetdesetih let dvajsetega stoletja v nekaterih evropskih državah (odstotno) po mednarodni raziskavi takole razporejeno:¹⁰⁵

Češka	34
Slovaška	39
Madžarska	43
Poljska	38

¹⁰³ Raiser, GRUNDLAGEN (2007), str. 330.

¹⁰⁴ Toš, VREDNOTE V PREHODU (2004), str. 444.

¹⁰⁵ Toš, Bernik, DEMOKRACIJA V SLOVENIJI (2002).

Slovenija	43
Nemčija	50
Avstrija	60

Stopnja z javnomnenskimi anketami ugotovljenega zaupanja v slovensko sodstvo se je – kot že rečeno – v drugi polovici prvega desetletja enaindvajsetega stoletja izrazito znižala in pomeni z vidika politične in pravne kulture že resen problem.

Prikazani odgovori opozarjajo, da odgovore v marsičem pogojuje pravna kultura. Vrednote pravne države morajo biti v družbi splošno razširjene, ne pa da se nanje sklicujejo samo pravno izobraženi strokovnjaki. Resnično delovanje pravne države torej predpostavlja pravno ozaveščeno družbo oziroma »pravno družbo«. ¹⁰⁶ V takšni družbi sta nujna tako razvita kolektivna pravna zavest kot zaupanje v pravno elito in še posebej v pravosodne institucije. Sami sodniki pa lahko vzdržujejo in krepijo zaupanje v sodstvo z odmerjeno uporabo svojih pooblastil ter odsotnostjo kakršnekoli arogance, s priznavanjem napak in z vztrajnim prizadevanjem za pošteno odločanje. ¹⁰⁷ Visoka raven strokovnosti in visoka etična načela so ob tem predpostavke za spoštovanje sodstva v javnosti in tudi samospoštovanje sodstva samega. ¹⁰⁸

3. Vloga in odločitve Sodnega sveta

3.1. Vpliv Sodnega sveta na podobo sodstva v javnosti

Dojemanje vloge in delovanja sodstva v javnosti je odvisno tudi od aktivnosti Sodnega sveta kot posebnega ustavno določenega državnega organa v Republiki Sloveniji. Sodni svet zagotavlja sodelovanje med zakonodajno in sodno vejo oblasti pri volitvah sodnikov. S svojo sestavo je še posebej primeren za vzpostavljanje stika med sodstvom in splošno javnostjo. ¹⁰⁹

V javnem mnenju pa o Sodnem svetu pogosto nastajajo nepravilne predstave; včasih ga javnost pojmuje kot nadzorni organ, ki ima moč kontrolirati sodišča

¹⁰⁶ Cerar, Predpostavke pravne države, v: *Pravnik* 49 (1994) 10-12, str. 433–449.

¹⁰⁷ Aharon, *THE JUDGE IN A DEMOCRACY* (2006), str. 111 in 112.

¹⁰⁸ Prim.: »Le s pravim znanjem, etičnostjo, samozavestjo, ustrezno komunikacijo z udeleženci v postopkih in mediji ter s sodniškim pogumom bodo lahko bistveno izboljšali svoje delovanje in javno podobo.« (Cerar, (Samo)spoštovanje sodstva, v: *Pravna praksa* 30 (2011) 43, str. 3).

¹⁰⁹ Člen 131 URS: »Sodni svet sestavlja enajst članov. Pet članov izvoli na predlog predsednika republike državni zbor izmed univerzitetnih profesorjev prava, odvetnikov in drugih pravnikov, šest članov pa izmed sebe izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo. Predsednika izvolijo člani sveta izmed sebe.«

in jim ukazovati, drugič spet kot izrazito cehovski organ, ki skrbi samo za ozke poklicne interese sodnikov. Seveda ne ena ne druga smer razmišljanja javnosti nista pravilni. Sodni svet v sistemu zavor in ravnovesij med posameznimi vejami oblasti prispeva k uveljavitvi načela o neodvisnosti sodstva in sodnikov in s svojim delovanjem lahko tudi usmerja javno mnenje o sodstvu. Ker današnjega človeka lahko označimo s sintagmo *homo iuridicus*, se v javnem mnenju vedno oblikujejo določene predstave o delovanju pravnih institucij. Med njimi kot najbolj čista in najbolj tipična pravna institucija nastopa ravno sodišče.

Vendar je javno mnenje po pravilu kritično razpoloženo do sodstva.¹¹⁰ Delovanje sodišča je pač namenjeno ohranjanju in vzpostavljanju reda in stabilnosti. V tej funkciji sodišče pogosto sprejema odločitve, ki za ljudi niso prijetne; storilec kaznivih dejanj izreka sankcije, ki posegajo v njihovo svobodo, premoženje, pravice, v premoženjskih sporih je stranka, ki v sporu ne uspe, nezadovoljna. Vsi ti udeleženci s posredovanjem svojih stališč, misli in emotivnih razpoloženj, kritik in konfrontacij s sodnimi odločitvami vplivajo na svoja družbena okolja ter na ta način sooblikujejo odnos širše javnosti do sodstva.

Pri tem je javno mnenje impulzivno in spremenljivo. Kot del družbene zavesti je mogoče javno mnenje usmerjati, seveda pa tudi z njim manipulirati oziroma ga zlorabljati za doseganje določenih političnih ciljev. Pri tem lahko Sodni svet s svojimi izjavami in stališči vpliva na vsebino javnega mnenja s priporočili sodstvu navznoter¹¹¹ in s pojasnili javnosti navzven.¹¹² Seveda pa je tudi Sodni svet omejen z objektivnimi okoliščinami ekonomske in socialne ter kulturne narave. Jasno je na primer, da bo javnost statusno homogene družbe s stabilnimi vrednotami in splošno sprejetimi pravili družbenega ravnanja na ustreznejši način sprejemala sodne odločitve¹¹³ kot družba s še neizdelanim in neustaljenim vrednostnim sistemom, s slojevsko heterogenostjo in nizko pravno kulturo.

Sodni svet lahko v povezavi s predstavniki Vrhovnega sodišča in Ministrstva za pravosodje vpliva na čim bolj objektivno poročanje o sodnih primerih v medijih. Le-ti so nagnjeni k emotivnemu in senzacionalističnemu poročanju

¹¹⁰ Trajković, SUD (1975), str. 141.

¹¹¹ Na primer » [...] Ob tem Sodni svet poziva vse sodnike in druge akterje v pravosodju, da v okviru svojih pristojnosti z zavzetim in odgovornim delom prispevajo h kakovostnemu delu in k dvigu družbenega ugleda sodnikov in sodišč [...]. Toda ob tem se je treba vseskozi zavedati, da zaupanja državljanov v sodnike in sodstvo ne more dokončno zagotoviti nihče drug kot le sodniki sami.« Sodni svet Republike Slovenije, Sporočilo za medije z dne 27. januarja 2011, <http://www.sodni-svet.si/index.php/sporocila-za-medije.html?start=5> (23. 8. 2012).

¹¹² »Tako kot doslej si bo Sodni svet tudi v prihodnje prizadeval, da bo v skladu s svojimi pristojnostmi ter v duhu svojega poslanstva pripomogel h kakovostni kadrovske politiki v sodstvu ter k razvijanju zavesti o velikem družbenem pomenu ter odgovornosti sodnikov in sodstva.« Prav tam.

¹¹³ Trajković, SUD (1975), str. 142.

in komentiranju konkretnih sodnih procesov, saj je sam sodni postopek – tako za njih kot splošno javnost – večkrat dokaj nerazumljiv in tudi nesprijemljiv. Zato je za dojetanje sodstva in konkretnih sodnih primerov potrebno vztrajno in potrpežljivo pojasnjevanje načina sodnega odločanja s strani predstavnikov sodstva, da bi se postopno oblikovala čim bolj pravilna predstava o pomenu sodstva v javnosti oziroma v javnem mnenju in s tem tudi višja pravna kultura.¹¹⁴

3.2. Pravna narava in družbeni pomen odločitev Sodnega sveta

Po Ustavi Republike Slovenije voli sodnike Državni zbor na predlog Sodnega sveta. Predlaganje sodnikov v izvolitev Državnemu zboru je v funkciji konstituiranja sodne oblasti kot ene izmed suverenih pravic, ki izvirno pripadajo ljudstvu, ki pa jih je ljudstvo preneslo v enem delu na ustavno opredeljen organ – Sodni svet. Njegove odločitve pri predlaganju kandidatov v izvolitev Državnemu zboru so enake kot na primer pri predlagalni funkciji predsednika države, kadar ta Državnemu zboru predlaga v izvolitev sodnike Ustavnega sodišča. In ker v Republiki Sloveniji ne obstaja pravica biti ustavni sodnik in ne pravica biti sodnik kakšnega drugega sodišča,¹¹⁵ temveč obstaja le pravica kandidirati za ustavnega sodnika oziroma pravica kandidirati za sodnika kakšnega drugega sodišča, so odločitve predlagatelja oblastni akti ustavnopravne narave. Sodni svet ima ob tem ustavno oblastno pooblastilo za vodenje politike popolnjevanja slovenskih sodišč, ob strogih strokovnih kriterijih in izhodiščih pravnoinstitucionalne politike.

Odločitev o tem, da Sodni svet Republike Slovenije kandidata predlaga ali ne predlaga v izvolitev na sodniško funkcijo Državnemu zboru Republike Slovenije, sprejme Sodni svet na temelju ustavne norme iz 130. člena URS. Sodni svet je ustavno določen organ s predlagalno funkcijo in je ustavnopravni institut. Predlagalna pristojnost Sodnega sveta je ustavnopravna kategorija, izhajajoča iz norme in duha slovenske ustave ter doktrine ustavnega prava. Sodni svet kot organ *sui generis* zagotavlja ustavno predvideno izbiro sodnikov. Kot izvajalec suverenosti ljudstva in na temelju zakonsko določenih strokovnih kriterijev Sodni svet odloča oblastno-avtoritativno ter strokovno avtonomno in neodvisno od drugih vej oblasti.

Ravnanje Sodnega sveta v primeru predlaganja ali nepredlaganja je obrazloženo s poudarkom, da sta položaj in vloga Sodnega sveta določena z ustavnim pravom in da pri predlagalni funkciji ne gre za nikakršno morebitno upravno

¹¹⁴ Več o pravni kulturi: Igličar, Pravna kultura, v: PRAVNA DRŽAVA (2009), str. 101–141.

¹¹⁵ Podobno Vuksanović: »Ima le pravico, da se pod enakimi pogoji z drugimi poteguje za zasedbo tega položaja.« (Vuksanović, Politična diskrecija v upravnem sporu, v: Pravnik 63 (2008) 9-10, str. 497).

zadevo. Sodni svet, kot ustavno določen predlagatelj za izvolitev v funkcijo sodnika, ne odloča po prostem preudarku, saj Sodni svet v teh primerih ne odloča o upravo-pravnih razmerjih, ne izda upravne odločbe, ne vodi ter ne izpelje s posebnim zakonom določenega upravnega postopka. Z glasovanjem svojih članov, po poslovniško določenem postopku, poda ustavnopravni akt oziroma predlog. Ob tem ima izrecno zakonsko pooblastilo, da: »Sodni svet ni dolžan izbrati kandidata, ki sicer izpolnjuje formalne pogoje za razpisano sodniško mesto.«¹¹⁶

Ker omenjeni predlog Sodnega sveta ni upravna odločba, ker kandidiranje za sodnika ni upravo-pravno razmerje oziroma upravna zadeva in ker Sodni svet svojo odločitev sprejema na temelju določb URS, Zakona o sodiščih, ZSS ter po postopku, ki je določen v Poslovniku Sodnega sveta, ni podvržen institutu prostega preudarka kot institutu upravnega prava iz Zakona o splošnem upravnem postopku. Zato ne obstaja povezava med petim odstavkom 18. člena, 28. in 29. členom ZSS ter institutom prostega preudarka iz upravnega prava, ne s pozitivnopravnega ne z doktrinarnega vidika. Uporaba prostega preudarka mora biti s predpisom vedno izrecno določena. ZSS uporabe prostega preudarka ne predvideva in ne omogoča. Nasprotno, ZSS ima celo izrecno (eksplicitno) določbo, da mora Sodni svet »pri izbiri kandidatov za sodniško službo [...] ravnati po kriterijih, ki jih določa ta zakon [...]«,¹¹⁷ torej zgolj, izrecno in taksativno samo ZSS, in ne kakšen drug zakon. Omenjena beseda torej posebej izpostavlja in opozarja, da pri izbiranju kandidatov za sodniško funkcijo in njihovem predlaganju v izvolitev Državnemu zboru ni uporaben institut upravnega prava, ki ga imenujemo prosti preudarek, in niso uporabne določbe drugih zakonov. (Enako tudi predsednik države pri predlaganju ustavnih sodnikov ni podvržen institutu prostega preudarka iz upravnega prava.)

Sodni svet svoje moči ne črpa iz birokratskega imenovanja, temveč iz volitev, ki jih izvedejo sodniki in Državni zbor Republike Slovenije. Zato Sodni svet kot kolegijski ustavni državni organ, s položajem *sui generis* v sistemu ustavnih organov državne oblasti, odloča z glasovanjem svojih članov. Pri tem dejanju njegovi člani kot izvrševalci dela državne oblasti glasujejo glede na strokovne kriterije in razumevanje teh kriterijev ter vrednostne orientacije.¹¹⁸ Pri svojem predlaganju izvršujejo nanje preneseno suvereno pravico presojanja, ali imajo kandidati strokovno znanje in sposobnosti za opravljanje sodniške funkcije oziroma službe.

¹¹⁶ Peti odstavek 18. člena ZSS.

¹¹⁷ Člen 28 ZSS.

¹¹⁸ Podobno Kerševan: »V primeru politične diskrecije ne gre za upravno diskrecijo (odločanje po prostem preudarku), saj je politična diskrecija pravno povsem nevezana in je usmerjena v oblikovanje javnega interesa na podlagi vrednostnih sodb nosilcev oblasti [...]«. Androjna, Kerševan, UPRAVNO PROCESNO PRAVO (2006), str. 662.

Odločitev Sodnega sveta mora biti obrazložena, tako da so pojasnjeni motivi in argumenti, ki so Sodni svet vodili pri sprejemu sklepa, da nekega kandidata predlaga oziroma da ga ne predlaga v izvolitev v sodniško funkcijo Državnemu zboru. Sodni svet poda v obrazložitvi svojega sklepa svoje razlogovanje, ki ga je privedlo – po opravljeni razpravi med člani – h glasovanju z določenim izidom. To pomeni tolmačenje akta Sodnega sveta, ne pa morda opredeljevanje do vsake navedbe kandidata v kandidatovi prijavi za prosto sodniško mesto. Če bi se Sodni svet moral opredeljevati do prav vsakega podatka, ki ga kandidat navede v prijavi, bi Sodni svet lahko postal talec nesamokritičnih in neresnih kandidatov. Ob takšni zahtevi Sodni svet izgubi svoje dostojanstvo in ustavno določeno pozicijo, skupaj s svojim delom odgovornosti za kadrovske podobe slovenskega sodstva.

Z vidika svoje oblastne moči in odgovornosti (skupaj z dokončno odločitvijo v Državnem zboru) za kadrovske popolnjevanje slovenskih sodišč s kandidati, ki ob izpolnjevanju zakonsko določenih strokovnih kriterijev izkazujejo osebno primernost za izvrševanje sodniške funkcije, je predlog Sodnega sveta rezultat procesa družbenega odločanja. To poteka ob zbranih podatkih s tehtanjem med morebitnimi različnimi možnostmi ter se po opravljenem vrednotenju in razpravljanju nadaljuje z glasovanjem, ki opredeli vsebino odločitve (ali predlog Državnemu zboru o izvolitvi kandidata ali odločitev, da Sodni svet Državnemu zboru kandidata ne predlaga v izvolitev). Predlog Državnemu zboru je rezultat demokratično zasnovanega procesa odločanja zbornega oziroma kolegijskega organa in rezultat končnega glasovanja članov Sodnega sveta, nikakor pa rezultat odločitve državnega uradnika oziroma odločitve upravnega organa. Pri tem gre za samostojno in suvereno vodenje politike predlaganja kandidatov za sodnike, z odgovornostjo članov Sodnega sveta organom oziroma telesom, ki so člane Sodnega sveta izvolili. Glasovanje na seji Sodnega sveta nima narave upravnega postopka in upravno-pravnega odločanja, saj je v funkciji delovanja ustavnega sistema države, zato je s strani sodne oblasti podvrženo kontroli zakonitosti, s strani volilnega telesa pa kontroli smotrnosti.

4. Pogled naprej

Razvojni trendi sodnega podsistema so – tako objektivno kot v predstavah javnosti – tesno povezani z delovanjem celotnega pravnega sistema in pravne države. Položaj sodstva v institucionalni podobi države je na koncu koncev odvisen od razmer v globalni družbi. Obseg in kakovost sodnih odločitev pa vplivata na družbene procese v globalni družbi.

Zato je pomembno, da v politično-programskih dokumentih slovenskih koalicijskih političnih strank beremo o njihovih prizadevanjih »za ponovno vzpostavitev ugleda in avtoritete sodstva« ter o obljubi, da bo to doseženo »z brezpojojnim spoštovanjem sodnih odločitev«. ¹¹⁹ Pričakovanja slovenske politične in splošne javnosti izpostavljajo predvsem zahtevo po hitrejšem reševanju sodnih primerov in zmanjševanju sodnih zaostankov. Dolgotrajni sodni postopki namreč bistveno vplivajo na slabo podobo sodstva v javnosti in na s tem povezano nizko stopnjo zaupanja javnosti v sodni sistem. Pri tem pa hitrejši potek sodnih postopkov in večja številčna učinkovitost nikakor ne smeta imeti za posledico slabše kakovosti sodnih odločb. To dolgoročno gotovo ne bi privedlo k večjemu ugledu sodstva v civilni družbi in dobremu delovanju pravne države. Seveda so zelo zaželeni cilji, da naj rok reševanja sodnih primerov na prvi stopnji znaša šest mesecev in na drugi stopnji tri mesece. ¹²⁰ Takšen cilj je zastavljen za tako imenovane pomembnejše zadeve, saj je za vse zadeve (tudi manj pomembne) povprečni rok reševanja znašal 4,5 meseca, kar pravzaprav v povprečju kaže na zelo uspešno delo slovenskih sodišč. ¹²¹ K temu objektivnemu stanju pripomore še padanje števila zadev, ki se štejejo za sodne zaostanke, in zmanjševanje števila nerešenih zadev, saj je bilo na primer v letu 2011 število nerešenih zadev za 7,6 odstotka manjše kot ob koncu leta 2010. ¹²² Da se bo to objektivno že kar ugodno stanje v slovenskem sodstvu odrazilo tudi v subjektivnem javnem mnenju, bo potrebnih še več prizadevanj pri resnem – ne pri aferaškem medijskem – obveščanju javnosti ter večje spoštovanje sodne veje oblasti s strani predstavnikov izvršilne in zakonodajne oblasti.

V stikih sodišč z javnostjo posebej izstopa vloga Vrhovnega sodišča, zlasti njegove Službe za odnose z javnostmi, kjer je v ospredju tako imenovano proaktivno delovanje. ¹²³ Na področju obveščanja medijev in javnosti kaže posebej poudarjati posebno naravo sodne veje oblasti ter pojasnjevati razlike med sodišči in drugimi organi pravosodja. Ob kakovostnih in pravočasnih informacijah o posameznih sodnih primerih ter večji strokovnosti novinarjev bo manj prikazov sodne dejavnosti v stilu »rumenega tiska«. Predpostavka objektivnega informi-

¹¹⁹ V Pogodbi za Slovenijo, Koalicijski pogodbi o sodelovanju v Vladi Republike Slovenije za mandat 2012–2015, <http://www.sds.si/news/10492> (23. 8. 2012), str. 34.

¹²⁰ Prav tam.

¹²¹ Sodni svet Republike Slovenije, Letno poročilo (2012), str. 21.

¹²² Ob koncu leta 2011 je ostalo nerešenih še okrog 425.000 zadev, kar je najmanj po letu 1995. Prav tam, str. 20.

¹²³ Služba za odnose z javnostmi pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije je na primer v letu 2011 odgovorila na 610 novinarskih vprašanj in obravnavala 696 prošenj za snemanje glavnih obravnav, prek modula spletnih strani pa je sodstvo v letu 2011 prejelo 1340 vprašanj (prav tam).

ranja je, da poročevalci poznajo pristojnosti sodišč in jih ločijo od pristojnosti tožilstva in policije. Ob tej predpostavki potem ne bo prihajalo do napačnih trditev o napakah, ki se sodiščem prepogosto pripisujejo, čeprav so bile zagrešene na tožilstvu ali policiji.

Položaj sodstva in sodnikov je v slovenski politični in pravni zavesti pogojen z resnim in odgovornim odnosom javnosti do države, ki mora postati družbena vrednota. Nekritično govorjenje o državi in njenih nalogah ter neupoštevanje splošnih družbenih interesov vodita do pojavov anomalije in anarhije. V sferi sodstva je za preprečevanje teh stranpoti odločilna vloga sodnika. Pri njem je – ob strokovnosti in neodvisnosti – vedno večji poudarek na uveljavljanju etike sodniškega poklica in splošnih človeških vrlinah.¹²⁴

V delovanju celotnega sodnega sistema mora dobiti večji pomen tako imenovana ustaljena sodna praksa, saj to pripomore k stabilnosti in predvidljivosti sodnih odločitev. Posledično to privede do večjega zaupanja tako strank kot celotne javnosti v sodno vejo oblasti in v pravni sistem. V sodnem sistemu se zaradi stabilne sodne prakse posledično zmanjša število pritožb, zmanjša pa se tudi uporaba drugih pravnih sredstev in s tem število zadev (pripada), ki jih rešujejo sodišča. Vse to skupaj ima posledice v vseh podsistemih družbenega sistema, od ekonomskega in političnega do socialnega in kulturnega.

Med ključne vzpore za razvoj v nakazani smeri spada še dobra zakonodaja. Če je za takšno zakonodajo treba ob politikih v večjem obsegu pritegniti pravne strokovnjake z ministrstev in z znanstvenih področij, to še toliko bolj velja za sodnike. Pri oblikovanju vsebine zakonov so spoznanja sodnikov in njihove izkušnje dragoceni vir dobrih in stabilnih zakonskih določb. Upoštevanje – ne ignoriranje – pripomb in predlogov sodnikov v postopkih pripravljanja novih zakonov in zakonskih sprememb ima neprecenljivo vrednost za vzpostavljanje realnih življenjskih institucionalnih okvirov za družbene odnose. Vnašanje splošene sodne prakse (sodniškega prava) v načela sistemskih zakonov je v pravni in socialni teoriji že dolgo ideal dobrega zakonodajalca.¹²⁵

¹²⁴ Na primer 1. točka Priporočil Sodnega sveta RS za kakovost in razvoj sodstva: »Nujno je treba (še) okrepiti lik sodnika kot neodvisnega, strokovno suverena, odgovornega, visoko izobraženega in odločnega izvrševalca sodne oblasti. Sodniki naj še posebej z razvijanjem človeških vrlin, s spoštovanjem sodniških etičnih načel ter s svojo delavnostjo, poklicno predanostjo, prizadevnostjo in pogumom (o)krepijo svoj ugled in ugled svojega poklica.« Sodni svet RS, Priporočila (2012).

¹²⁵ Na primer: »Pri posameznih zakonskih določilih so navedena pravna načela, ki so vzeta iz sodniških ugotovitev.« (Ehrlich, Oblikovanje pravnega načela, v: PRAVO IN DRUŽBA (2000), str. 169). Ali: »Zakonodajalec naj oblikuje temeljne pravne strukture, sodniki (pravniki) pa so tisti družbeni instrument, ki bo lahko zagotovil dopolnjevanje pravnega sistema [...].« (Žun, Pravosodna funkcija v luči sociologije prava, v: Pravniki 27 (1972) 4-6, str. 129).

Po poti zблиževanja sodne prakse in zakonodaje (judikature in legislature) poteka tudi pomemben del konvergence med pravnim sistemom, kjer je osrednji formalni pravni vir zakon, in pravnim sistemom, kjer kot najpomembnejši formalni pravni vir nastopa sodba. Splošni trendi globalizacije modernih družbenih sistemov imajo svoj odmev v pravnem podsistemu in – z določenim faznim zaostankom – v javnosti kot bistveni sestavini civilne družbe.

Literatura

- Androjna, Vilko; Kerševan, Erik: UPRAVNO PROCESNO PRAVO, GV Založba, Ljubljana 2006.
- Aharon, Barak: THE JUDGE IN A DEMOCRACY, Princeton University Press, Princeton/Oxford 2006.
- Bršičič, Bernard: (Ne)moralnost kapitalizma in pravna država: kaj naj počne država?, v: Delo, 54 (2012) 46, str. 10–11.
- Burton, Steven J.: JUDGING IN GOOD FAITH, Cambridge University Press, Cambridge 1992.
- Cerar, Miro: Predpostavke pravne države, v: Pravnik 49 (1994) 10-12, str. 433–449.
- Cerar Miro: (Samo)spoštovanje sodstva, v: Pravna praksa 30 (2011) 43, str. 3.
- Center za raziskovanje javnega mnenja, Politbarometer 10/2010, Ljubljana (2010).
- Davison, Phillips: Public Opinion, v: INTERNATIONAL ENCYCLOPEDIA OF THE SOCIAL SCIENCES, The Macmillan Company/Free Press, New York 1968, str. 1888–1970.
- Dahl, Robert: POLYARCHY, Yale University Press, New Haven/London 1971.
- Damaška, Mirjan: LICA PRAVOSUĐA I DRŽAVNA VLAST, Globus, Zagreb 2008.
- Ehrlich, Eugen: Oblikovanje pravnega načela, v: PRAVO IN DRUŽBA (ur. A. Igličar), Cankarjeva založba, Ljubljana 2000, str. 155–173.
- Fišer, Zvonko: Tožilce napadajo. In kdo naj jih brani?, <http://m.delo.si/clanek/166384> (23. 8. 2012).
- Habermas, Jürgen: BETWEEN FACTS AND NORMS, Polity Press, Cambridge 1996.
- Hart, Herbert Lionel Adolphus: KONCEPT PRAVA, ŠOU v Ljubljani, Ljubljana 1994.
- Igličar, Albin: POGLEDI SOCIOLOGIJE PRAVA, GV Založba, Ljubljana 2009.
- Igličar, Albin: Pravna kultura kot sestavina pravne države, v: PRAVNA DRŽAVA (ur. M. Pavčnik), GV Založba, Ljubljana 2009, str. 101–141.
- Jančar, Martin: O sodiščih in medijih, <http://www.iusinfo.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=76573> (23. 8. 2012).
- Keane, John: CIVILNA DRUŽBA, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 2000.
- Lippman, Walter: JAVNO MNENJE, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1999.
- Luhmann, Niklas: LEGITIMACIJA KROZ PROCEDURU, Naprijed, Zagreb 1992.
- Luhmann, Niklas: LAW AS A SOCIAL SYSTEM, Oxford University Press, Oxford 2004.
- Matteucci, Nicola: NOVOVEŠKA DRŽAVA, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1999.

- Mills, Wright: ELITA OBLASTI, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1965.
- Ministrstvo za pravosodje in javno upravo, Statistika, http://www.mpu.gov.si/si/storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/statistika/ (23. 8. 2012).
- Mrva, Blaž: Za objavo imen sodnikov v objavljenih sodbah, v: Pravna praksa 31 (2012) 6-7, str. 21–22.
- Novak, Marko: Občutek za pravičnost, v: Pravniki 55 (2000) 1-3, str. 77–93.
- Ogrizek, Dušan: Sodba (nekaj misli ob 338. čl. ZPP), ciklostil, neobjavljeno.
- Pavčnik, Marijan: ARGUMENTACIJA V PRAVU, 2., SPREMENJENA IN DOPOLNJENA IZDAJA, Pravna fakulteta in Cankarjeva založba, Ljubljana 2004.
- Pred volitvami: odgovori političnih strank na pet perečih izzivov, v: Pravna praksa 30 (2011) 45, Priloga, str. I–VIII.
- Raiser, Thomas: GRUNDLAGEN DER RECHTSZOLOGIE, Mohr Siebeck, Tübingen 2007.
- Rousseau, Jean-Jacques: DRUŽBENA POGODBA, Cankarjeva založba, Ljubljana 1960.
- Sodni svet Republike Slovenije: Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč, Leto 2011, Ljubljana (14. junij 2012).
- Sodni svet Republike Slovenije: Priporočila za kakovostni razvoj sodstva, Ljubljana (14. junij 2012).
- Splichal, Slavko: JAVNO MNENJE, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1997.
- Sruk, Vlado: LEKSIKON POLITIKE, Založba Obzorja, Maribor 1995.
- Šturm, Lovro: Nove oblike delitve oblasti, v: Javna uprava 33 (1997) 1, str. 9–31.
- Tamanaha, Brian Z.: REALISTIC SOCIO-LEGAL THEORY, Oxford University Press, New York 1997.
- Toš, Niko: VREDNOTE V PREHODU III, Dokumenti SJM, FDV, Ljubljana 2004.
- Toš, Niko; Bernik, Ivan (ur.): DEMOKRACIJA V SLOVENIJI: PRVO DESETLETJE, FDV/IDV/Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana 2002.
- Tönnies, Ferdinand: KRITIKA JAVNEGA MNENJA, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1998.
- Trajković, Josif: SUD, Radnička štampa, Beograd 1975.
- Vovk, Irena: Sodstvo je v dobri kondiciji, v: Pravna praksa 31 (2012) 6-7, str. 35–36.
- Vehovar, Urban: SODSTVO NA SLOVENSKEM, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2001.
- Vlada RS: Mnenje Vlade Republike Slovenije o zahtevi za splošno razpravo o Predlogu sklepa Državnega zbora glede stanja v pravosodju, političnih vplivov nanj in ukrepov za ureditev stanja, št. 70000-30/2010/6, Ljubljana (21. 12. 2010).

- Vrhovno sodišče Republike Slovenije: Letno poročilo 2010, Ljubljana (maj 2011).
- Vuksanović, Igor: Politična diskrecija v upravnem sporu, v: *Pravnik* 63 (2008) 9-10, str. 479–516.
- Zajc, Katarina; Kovač, Mitja: Kaj motivira sodnike - ekonomska analiza prava, v: *Podjetje in delo XXXVII* (2011) 5, str. 852–867.
- Zobec, Jan: Indeks zaupanja v sodstvo = število sporov/število prebivalcev, v: *Pravna praksa* 30 (2011) 30-31, str. 3.
- Zupančič, M. Boštjan: *PRVINE PRAVNE KULTURE*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1995.
- Zupančič, M. Boštjan: *PRVA OD SUHIH KRAV*, Cankarjeva založba, Ljubljana 2009.
- Žun, Anton: Pravosodna funkcija v luči sociologije prava, v: *Pravnik* 27 (1972) 4-6, str. 127–136.

Judiciary – Social Subsystem and Public

Summary

In evolutionary terms regarding the global society, the legal institutionalisation of conflict-solving proceedings represents the framework for admissible conflicts. Settling and resolving conflicts through legal proceedings is based on a differentiation of the roles that appear in the judicial system and a mutual recognition of these roles. Solutions are searched for on the basis of legal norms and facts that are important for the utilisation of the pre-set norms. This is why social scientists establish that the only information that is relevant for a legal proceeding is foreseen in the decision making programme. In so-called civilised societies, decision making on the basis of selected information and general and abstract legal norms has replaced the self-help and self-defence that were characteristic of the so-called primitive societies.

This is why the participants in legal proceedings predominantly also accept unfavourable decisions. This is due to the specific system of social relationships that are shaped in relation to the legal proceedings. In addition to the relations of opposition and conflict relations, the players in these proceedings also establish characteristic conformational relations (adaptations, accommodations), especially in the shape of tolerance, reconciliation and compromises. Relationships of compromise especially appear during a longer period of time when “success and failure” in legal proceedings are distributed among the conflict participants. This strengthens the legitimising function of the judiciary and amplifies its expressive position in the entire social system.

The special nature of the relationships that appear in legal proceedings lies in their high level of institutionality. The latter has replaced the spontaneous social relationships that integrated preindustrial societies through the non-governmental function of the judiciary. In a state-organised judiciary, the roles of the participants are reduced from the viewpoint of the aim of the proceeding, i.e. the judicial decision. Even though these roles need to be played in accordance with the legal and normative framework, the participants have enough freedom to show their view and understanding of a case and the events and circumstances that are relevant for the decision making process. In a state-organised judiciary, a certain level of spontaneity is thus retained as, in addition to the different roles played by the participants in the legal proceedings, there is room to be filled by the subjects in the proceeding with their own “self”. This commonly increases the subjective and internalised acceptability of judicially solving disputes.

Institutionalised election, parliamentary, administrative and legal proceedings legitimise the existing political system. All the processes of creating and using the law or accepting general and individual legal decisions act as a legitimising mechanism that justifies these decisions and provides them with social acceptability. This is also the intent of the rules that provide authorisation for the operation of the courts by determining conditions and limits for the validity of judicial decisions. In this way, the judiciary is actively incorporated into the legal system. As a whole, the legal system appears as means of social control. In this social function, the judicature and the legal system appear with the characteristics of a homeostatic mechanism. In addition to the aforementioned stability and predictability, they introduce frameworks for social changes into the social relations that the existing social order is able to accept.

On the other hand, qualitative social changes triggered by processes outside the legal sphere require shifts in the legal composition and consequently a new regulation of the judicature. Both the court and the legislative body are a creation of the law. In this respect, Hart points out that the court or a legislative body can only be constituted if that there are laws that vest power in people to lead court deliberations or introduce new laws.

The judicial function does not cease with the decision in the courtroom. In order for the idea or mental formation (decision) to be transferred to the reality of social relationships, a shift in the material world is required and, for that to happen, the decision has to be accepted and supported in the social environment.

In addition to the main social function of the judiciary (solving conflicts), there are other important social tasks of the judiciary that can be summarised as solving conflicts, protecting the interests (rights) of individuals and general (state) interests, social control, the judiciary in the function of a homeostatic mechanism and achieving system legitimacy and control of the executive branch of power.

The public has always been interested in the work of the courts in two different directions. On the one hand, initial emphasis was placed on the basic information on court decisions, while on the other hand, there was always the public's desire to participate in concrete cases, at least with its presence or directly in making decisions.

An essential condition for realising the social role of a judge is public confidence in the judge. This means confidence in judicial independence, fairness and impartiality. Confidence in the judicial system depends first and foremost on the public's notions of the tasks and competencies of judicial authorities as they are formed in the public opinion. These notions and the related perception

of the social functions of the judiciary are to a lesser extent formed on the basis of the individual personal experiences of participants in judicial proceedings and the experiences of others that these impart to their social environment. To a greater extent, the social perception and public opinion of the work of the courts depends on media reports, appearances of politicians and public appearances of representatives of the judiciary.

